

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Dítě ohrožené závislostí na alkoholu

Diplomová práce

Autor:	Bc. Lenka Pokorná
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Hradec Králové

2016

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Lenka Pokorná
Studium:	U1123
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	Dítě ohrožené závislostí na alkoholu
Název diplomové práce AJ:	Child at a Risk of Alcohol Addiction

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Vymezení základních pojmů, vymezení rizik závislosti na alkoholu pro dítě, výskyt a frekvence jevu, dítě ohrožené závislostí na alkoholu ve vztahu k institucím, které se tímto problémem zabývají. Zvolené metody: dotazování, indukce, analýza, syntéza, jednoduchá matematicko statistická metoda.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální práce a sociální politiky, Ústav sociální práce
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	3.1.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala, pod vedením vedoucího diplomové práce, samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 24. 6. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Daniele Květenké, Ph.D., která vedla moji diplomovou práci, za její cenné rady, za užitečnou metodickou pomoc a hlavně za ochotu a lidský přístup. Dále bych chtěla poděkovat svému partnerovi a rodině, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Abstrakt

POKORNÁ, Lenka. *Dítě ohrožené závislostí na alkoholu*. Hradec Králové, 2016, s. 112. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Statistiky o narůstající spotřebě alkoholu v současnosti zejména mezi mládeží, a stále nižší věková hranice konzumentů, vyvolávají mnoho otázek týkajících se problematiky konzumace alkoholu u dětí, o jeho příčinách a důsledcích a možných způsobech jak závislost na alkoholu u mladých jedinců řešit a jakým způsobem tomuto rizikovému chování předcházet v podobě preventivních opatření.

Diplomová práce je zaměřena na rozkrývání rizikového chování žáků 6. a 8. tříd na základních školách v Hradci Králové v oblasti konzumace alkoholu a praktické využití sebraných dat při tvorbě koncepce prevence kriminality města Hradec Králové na období 2016 - 2019.

Pro realizaci vlastního výzkumného šetření jsem zvolila kvantitativní strategii. K metodologickému ukotvení jsem použila obecnou výzkumnou teoreticko-empirickou metodu dotazování doplněnou o metody indukce, analýzy a syntézy. K vyhodnocení získaných dat jsem použila matematicko-statistické procedury.

Klíčová slova: dítě, závislost na alkoholu, rizikové faktory, prevence.

Abstract

POKORNÁ, Lenka. *A Child at Risk of Alcohol Addiction*. Hradec Králové, 2016, p. 112. Master Degree Thesis. University of Hradec Králové.

The statistics depicting the increase in alcohol consumption especially among the youth, together with the lower age limit of the consumers, raise many questions regarding the issues of children alcohol consumption, its causes, consequences and possibilities how to deal with the underage alcohol addiction and how to prevent this risk behaviour using precautionary measures.

The diploma thesis aims at revealing the risk behaviour of pupils in 6th and 8th grades of elementary schools in the city of Hradec Králové regarding the alcohol consumption, and practical application of the data collected for the creation of concept for crime prevention program of the city of Hradec Králové over the period of 2016 - 2019.

The research survey has been realized using the quantitative strategy. The methodology is based on a general theoretical-empirical research method of interviewing which has been supported by the method of induction, analysis and synthesis. The data are interpreted employing the mathematical-statistical procedures.

Key words: A child, alcohol addiction, risk factors, prevention.

Seznam použitých zkratk

RVPKPP - rada vlády pro organizaci protidrogové politiky

OSPOD - odbor sociálně-právní ochrany dětí

SAS - sociálně aktivizační služba

SVI - systém včasné intervence

TDM - tým pro děti a mládež

AČ - absolutní četnost

AP - aritmetický průměr

RČ - relativní četnost

DC - dílčí cíl

HC - hlavní cíl

H - hypotéza

Obsah

Úvod.....	10
1 Alkohol, závislost na alkoholu a jeho dopad na osobnost	13
1.1 Vývoj vzniku závislosti na alkoholu.....	14
2 Výskyt a frekvence závislosti na alkoholu u dětí.....	17
2.1 Příčiny, spouštěcí faktory, které u dětí vedou ke konzumaci alkoholu....	18
2.1.1 Riziková mládež.....	20
2.1.2 Sociální vztahy dětí - rodina a vrstevníci.....	21
2.1.3 Škola jako spouštěcí faktor	24
2.2 Důsledky pití alkoholu u dětí	25
2.3 Konzumní vzorce českých dětí v mezinárodních souvislostech.....	26
2.3.1 Výzkumná šetření o pití alkoholu ve školní populaci.....	28
2.4 Postoj české společnosti k alkoholu.....	30
2.4.1 Protidrogová politika v České republice.....	31
2.4.2 Regionální úroveň protidrogové politiky.....	32
3 Prevence	35
3.1 Prevence v rodině.....	37
3.2 Prevence ve škole.....	38
3.3 Koncepce prevence kriminality v Hradci Králové na období 2016 – 2019	39
3.3.1 Praktické využití výstupů z výzkumu při tvorbě koncepce prevence kriminality města Hradec Králové na období 2016-2019.....	41
4 Shrnutí teoretické části ve vztahu k empirickému šetření	43
5 Vlastní empirické výzkumné šetření	44
5.1 Zadání výzkumného šetření Magistrátu města Hradec Králové	44
5.2 Formulace cílů a hypotéz výzkumného šetření.....	45

5.3 Transformace dílčích cílů.....	45
5.3.1 Způsob, jakým byly ověřovány jednotlivé hypotézy	48
5.3.2 Grafické znázornění transformace dílčích cílů	49
5.4 Zdůvodnění vybrané výzkumné strategie, výzkumných metod a výzkumných technik	50
5.5 Charakteristika zkoumaného souboru	52
5.6 Organizace výzkumného šetření	54
5.6.1 Pilotáž a předvýzkum.....	54
5.7 Interpretace získaných poznatků.....	56
5.7.1 Vyhodnocení dílčího cíle 1	56
5.7.2 Vyhodnocení dílčího cíle 2	60
5.7.3 Vyhodnocení dílčího cíle 3	65
5.7.4 Vyhodnocení dílčího cíle 4	66
5.8 Shrnutí výzkumného šetření.....	68
5.9 Diskuze a hodnocení zvolené výzkumné strategie	71
Závěr	74
Použité zdroje	77
Seznam tabulek	82
Seznam příloh.....	83
Příloha A: Grafy k vybraným otázkám dotazníku	84
Příloha B: Vzor dotazníku	87
Příloha C: Vyplněný dotazník žáka 6. třídy	97
Příloha D: Vyplněný dotazník žáka 8. třídy	105

Úvod

Problematika rizikového chování spojeného s konzumací alkoholu je téma, které se táhne napříč celou společností. Tím, že nás jeho přítomnost obklopuje doslova na každém kroku, a jeho konzumace je povýšena na společenskou událost, je jako takový všeobecně akceptován a společností, obzvláště tou českou, tolerován i přesto, že závislost na něm patří mezi nejrozšířenější a nejzávažnější formy závislosti. Tento vcelku shovívavý přístup široké veřejnosti k problematice závislosti na alkoholu se bohužel zrcadlí i v jejím postoji ke konzumaci alkoholu u dětí a mladistvých. Období, kdy mladý člověk přechází od bezstarostného dětství k dospělosti, může být protkáno řadou překážek. Hledání vlastní identity může být někdy natolik náročným úkolem, že pokud na něj není dospívající dobře připraven, může se v jeho průběhu setkat s řadou překážek, které mohou jeho průběh zkomplikovat. Jednou z takových překážek může být i alkohol. Na rozdíl od nelegálních drog, které jsou celospolečensky vcelku diskutovaným tématem, a ve své podstatě k nim veřejnost zaujímá negativní postoj, je alkohol, jakožto takzvaná legální droga, všeobecně tolerován a jeho užívání dětmi mladšími 15 let se stává velmi častým jevem. Dětský organismus a jeho zdravý vývoj v procesu dospívání je jeho užíváním značně ohrožen, neumí se s jeho následky srovnat a tvoří si na něm rychleji závislost. Zneužívání alkoholu u dětí je v tuzemsku obrovský problém, který zde latentně přežívá už několik dekád. Alarmující je zejména to, že věková hranice prvního experimentování s alkoholem má stále klesající tendenci a v celosvětovém měřítku zaujímají v tomto směru čeští teenageři bezkonkurenčně první příčky.

V průběhu magisterského studia jsem dostala nabídku zúčastnit se projektu Specifického výzkumu¹, jehož hlavním cílem bylo zjistit zkušenosti žáků 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové s vybranými rizikovými sociálními jevy. Námět na Specifický výzkum, jehož zadavatelem bylo Statutární město Hradec Králové,

¹ Ústavu sociální práce 2012 č. 4/2012 pod názvem Zkušenosti žáků 6. a 8. tříd v Hradci Králové s vybranými rizikovými jevy

předurčil, že se stane také tématem mojí diplomové práce, ve které jsem se konkrétně věnovala rizikovému chování dětí ohrožených závislostí na alkoholu.

Jedinečnost této zakázky spočívala jak v jejím předmětu a využitelnosti výsledků při tvorbě a plánování prevence ve městě Hradec Králové, tak v celoplošnosti výzkumu a velikosti zkoumaného vzorku. Výstupy výzkumu byly prezentovány na několika odborných konferencích a na Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Magistrátu města Hradce Králové a následně bylo také předloženo v Týmu pro děti a mládež. Diplomová práce se zaměřuje na alkohol ve všech jeho podobách, bez ohledu na to, kolik množství účinné látky, tedy ethanolu, obsahuje. Na základě dostupných pramenů lze konstatovat, že problematice rizikového chování a rizikových faktorů spojených s konzumací alkoholu u dětí a dospívajících je v českém i zahraničním výzkumu je určitá pozornost věnována. Ale i přesto se věkovou kategorií do 15 let v České republice ani v ostatních zemích nezaobírá velké množství výzkumů. Nicméně právě na tuto cílovou skupinu je nutné zaměřit osvětové preventivní aktivity, a to jak na školách, tak v rodinách. Pro zjednodušení pojmenování jedince do patnácti let věku používá práce pouze pojem dítě.

Hlavním cílem diplomové práce je rozkrýt rizikové chování žáků 6. a 8. tříd na základních školách v Hradci Králové v oblasti konzumace alkoholu a popsat praktické využití sebraných dat při tvorbě koncepce prevence kriminality města Hradec Králové na období 2016-2019.

Vlastní empirické výzkumné šetření vzniklo jako Specifický výzkum Ústavu sociální práce, Univerzity Hradec Králové na podnět Týmu pro děti a mládež. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké mají žáci druhého stupně základních škol, konkrétně 6. a 8. tříd zkušenosti, ať už vlastní či zprostředkované, s vybranými sociálně patologickými jevy a do jaké míry jsou jimi reálně ohroženi. Tyto jevy byly vybrány na základě pilotních rozhovorů s experty při orgánu sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Hradec Králové. Následné výzkumné šetření reagovalo na dotazy, které vzešly z Týmu pro děti a mládež. Mezi tyto jevy byly pro účely výzkumu zařazeny: užívání alkoholu, hraní na výherních automatech, užívání drog a agresivní chování žáků. Dalším předmětem výzkumu bylo zjistit, zda je potřeba zaměřovat preventivní programy na tyto sociálně patologické jevy mezi dětmi se zvýšenou mírou pozornosti a podporovat projekty zaměřené na tyto jevy v intenzivnější míře. Do výzkumného

šetření byly zapojeny všechny základní školy v Hradci Králové (Specifický výzkum, 2012). Vzhledem k velikosti výzkumného souboru, jsem k řešení úkolu mé diplomové práce zvolila kvantitativní strategii. K metodologickému ukotvení prováděného šetření jsem použila obecnou výzkumnou teoreticko-empirickou metodu dotazování doplněnou o metody indukce, analýzy, syntézy a komparace. K vyhodnocení získaných dat jsem použila matematicko-statistické procedury (distribuční a korelační tabulky absolutních a relativních četností, statistické třídění I. a II. stupně a základních středních statistických hodnot). Výsledky šetření byly prezentovány na několika, i mezinárodních, konferencích. Dotazník a průběh celého šetření byly konzultovány s preventisty a dalšími odborníky, kteří přicházejí do styku s touto problematikou.

Tato diplomová práce si bere za cíl pokračovat v záměru teoreticky i empiricky rozkrývat a vymezovat specifickou cílovou skupinu dětí do 15 let ohroženou závislostí na alkoholu a získanými poznatky přispět do probíhající rozpravy o této problematice a reflektovat její přínos při tvorbě koncepce prevence kriminality v Hradci Králové.

V úvodu teoretické části práce se zaměřuji na výklad základních pojmů týkajících se problematiky spojené se závislostí na alkoholu, následně se zabývám výskytem a frekvencí závislosti na alkoholu u dětí a zmiňuji nejčastější spouštěcí faktory, které u nich vedou ke konzumaci alkoholu. Blíže popisuji sociální vztahy dětí, jako jsou rodina a vrstevnická skupina. Čtenáře seznamují také s pojmy, jako je riziková mládež. Dále charakterizují nejčastější důsledky pití alkoholu u dětí a konzumní vzorce českých dětí v mezinárodních souvislostech. V další části se zabírám postoji české společnosti k alkoholu, protidrogovou politikou na národní i regionální úrovni. Poté se zaměřuji na prevenci v rodině a ve školním prostředí a navazuji představením Koncepce prevence kriminality v Hradci Králové na období 2016-2019 a následně také popisují konkrétní praktické využití výstupů z dotazníkového šetření na tvorbu výše zmíněného strategického dokumentu a na přesah výsledků vzešlých z výzkumu na klientskou práci sociálních pracovníků Magistrátu města Hradec Králové. Další část práce je věnována samotnému výzkumnému šetření, kde na začátku formulují jednotlivé dílčí cíle práce, které následně ověřují hypotézami, jejichž konstrukci jsem vystavěla na základě předchozích teoretických poznatků. Tyto poznatky dále interpretuji a vyhodnocuji. Diskuze a hodnocení zvolené výzkumné strategie se nachází v závěru této práce.

1 Alkohol, závislost na alkoholu a jeho dopad na osobnost

Alkohol představuje zvláštní, jemnou látku, která je známá již po dlouhá staletí. Vzhledem k toleranci tohoto nápoje v naší společnosti je velmi rozšířen a je legálně přístupný pro všechny. Odhaduje se, že ročně zabije 2,5 milionu osob, včetně 320 tisíc mladých lidí ve věku 15 až 29 let, což je smutný alarmující údaj vycházející z velkého množství příčin, které je třeba odhalovat a úspěšně potlačovat. A to nejenom u dětí a mladých lidí, kteří si ne zcela dokážou uvědomit účinek alkoholu a důsledky, které s sebou jeho pravidelné a dlouhodobé užívání přináší (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem, 2011).

Podle studie Světové zdravotnické organizace je alkohol mezi všemi návykovými látkami na prvním místě v počtu ztracených let produktivního věku v důsledku nemoci nebo smrti (Murray, Lopez in Hladík, 2005).

V této kapitole se zaměřím na vymezení základních pojmů: alkohol, závislost na alkoholu a dále se budu snažit popsat procesy vedoucí ke vzniku závislosti na alkoholu.

Alkoholismus je chronické recidivující onemocnění postihující nejen celou osobnost postiženého jedince po stránce psychické a fyzické, ale i jeho blízké, zvláště pak rodinné příslušníky. Patří mezi nejzávažnější a nejrozšířenější formy závislosti. Obecně lze o alkoholismu hovořit tehdy, dosáhne-li závislost na alkoholu takového stupně, že škodí buď jedinci, společnosti nebo oběma (Světová zdravotnická organizace, 2000). Alkoholismus je celospolečenským jevem, který zanechává následky na psychice, zdraví a životě obecně, mění morální hodnoty, postoje i chování (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím, 2009).

Nešpor (in Matoušek, 2013) poukazuje na to, že striktně medicínský model závislosti je příliš úzký. Jako vhodnější uvádí pojetí systémové, které bere v úvahu interakce biologických, psychologických, rodinných a širších sociálních systémů. „*Při prevenci a léčbě je vhodné se soustředit na ovlivňování těch systémů, které jsou podstatné a dosažitelné, např. síť vztahů nebo životní styl*“ (tamtéž: 380). Dříve se

používal nepřesný, zavádějící a stigmatizující termín „alkoholismus“. Ten označoval závislost, ale někdy také škodlivé užívání, rizikové užívání nebo symptomatické pití alkoholu v důsledku jiné duševní poruchy.

1.1 Vývoj vzniku závislosti na alkoholu

Podle Vágnerové (2004) je alkohol v naší společnosti nejčastěji užívanou psychoaktivní látkou. Jedná se o drogu společenskou, lidé jej obvykle konzumují ve skupině. Činí tak obvykle ritualizovaně, např. ve formě přípitků při oslavách. Pití alkoholu má velmi dlouhou tradici a společnost je k jeho užívání poměrně tolerantní.

Nadměrné užívání alkoholu má řadu negativních důsledků, ale takový člověk nemusí být závislý, nepotřebuje pít stále a nereaguje abstinenčními příznaky. Závislost vzniká jako následek dlouhodobého a pravidelného nadužívání alkoholu. Zpravidla se rozvíjí několik let, délka vývoje závislosti je individuální. U mladistvých se vytvoří rychleji, někdy již za několik měsíců. Závislost na alkoholu může být psychická (člověk si zvykl řešit problémy únikem do alkoholu a jinak to nedovede) i biologická (projevuje se abstinenčním syndromem) (tamtéž:2004).

V současnosti je používána definice závislosti podle 10. revize MKN (Mezinárodní kvalifikace nemocí) v následujícím znění (in Nešpor, 2003: 14):

„Syndrom závislosti je skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil víc. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuobjevení rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje.“

Definitivní diagnóza závislosti by se obvykle měla stanovit pouze tehdy, jestliže během jednoho roku došlo ke třem nebo více z následujících jevů:

- silná touha nebo pocit puzení užívat látku;
- potíže v sebeovládání při užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo množství látky;
- tělesný odvykací stav, kde je látka užívána s úmyslem zmenšit příznaky vyvolané předchozím užíváním této látky;
- průkaz tolerance k účinku látky o vyžadování vyšších dávek látky pro dosažení účinku, který byl původně vyvolán nižšími dávkami;
- postupné zanedbávání jiných potěšení a zájmů ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času k získání nebo užívání látky a ke zotavení se z jejího účinku;
- pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků.

Syndrom závislosti může být přítomen pro určitou látku, třídu látek nebo širší řadu různých látek (Nešpor, 2003: 14-15).

Druhou užívanou definicí je definice závislosti podle DSM-IV (Diagnostického a statistického manuálu duševních chorob) v následujícím znění:

„Pro diagnózu závislosti by měl pacient vykazovat alespoň tři ze sedmi dále uvedených příznaků ve stejném období 12 měsíců:

- růst tolerance, tedy zvyšování dávek pro dosažení stejného účinku nebo pokles účinku při stejném dávkování;
- odvykací příznaky po vysazení látky;
- přijímání látky ve větším množství nebo delší dobu než měl člověk v úmyslu;
- dlouhodobá snaha nebo jeden či více pokusů omezit a ovládat přijímání látky;
- trávení velkého množství času užíváním a obstaráváním látky nebo zotavováním se z jejich účinků;

- zanechání nebo omezení sociálních, pracovních a rekreačních aktivit v důsledku užívání látky;
- pokračující užívání látky navzdory dlouhodobým nebo opakujícím se sociálním, psychologickým nebo tělesným problémům, o nichž člověk ví, a které jsou působeny nebo zhoršovány užíváním látky“ (tamtéž, 2003: 26).

2 Výskyt a frekvence závislosti na alkoholu u dětí

Přáním asi každého rodiče je vychovat šťastné, veselé a schopné děti. Avšak realizace tohoto životního cíle je velmi náročná a často nezáleží jen na rodiči a jeho vůli, zda se to podaří. Na výchovu má vliv mnoho aspektů – jedním z nich může být také alkoholismus u dětí, které často změni vytoužený cíl na pravý opak a z dětí se postupně stávají lidé, kteří nedokáží samostatně a smysluplně žít a řešit svoje problémy, se kterými se v průběhu života potýkají.

V této kapitole se zaměřím na rozkrývání nejčastějších příčin a hlavních důsledků konzumace alkoholu u dětí. Dále poukážu na konzumní vzorce českých dětí v mezinárodním kontextu a v neposlední řadě se budu zabývat postojem české společnosti k alkoholu.

Závislost na alkoholu je v naší společnosti problémem, před kterým se často zavírají oči. O to větší hrozbou však je, když se týká dětí, tedy teprve se vyvíjejících osobností. Toto téma je velmi ožehavé, nicméně ve stejné míře závažné. Závislost na alkoholu je totiž celospolečenským jevem. Důvody, pro které nejen mladí lidé alkohol vyhledávají, mohou být rozdílné. U některých se může jednat jen o pouhý experiment, zdroj zábavy nebo příjemnou změnu nálady, u jiných může jít naopak o nástroj zapomenutí, zbavení se problémů či přinášející úlevu. Největším lákadlem je alkoholové opojení, spojené s euforií, která s jeho užíváním přichází (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím, 2011).

V odborné literatuře se setkáváme s tím, že závislost na alkoholu je převážně problémem mužské populace, i když počet žen, které jsou na alkoholu závislé, stále stoupá. V současnosti je poměr mužů a žen závislých na alkoholu odhadován na 3-4:1 (Berkow a kol., 1996; Rahn a Mahnkopf, 2000 in Vagnerová, 2004). Podle Csémyho (2006), se ve vztahu k dětem, v průběhu posledních několika let, rozdíl ve výskytu alkoholismu mezi chlapci a děvčaty výrazně snižují. Tato skutečnost je pravděpodobně součástí širšího procesu přibližování společenských rolí, kdy mladší generace považuje za normální, že se děvčata i chlapci chovají stejně a chtějí mít stejné šance, „...pozitivní je tento trend ve vzdělání, negativní u kouření a alkoholu, kde dívky

převzaly návyky chlapců“ (tamtéž: 4). Obecně lze však říci, že chlapci i dívky pijí víc než v minulosti, přičemž u děvčat je křivka spotřeby strmější.

Csémy (2006) také poukazuje na to, že k první zkušenosti s alkoholem dochází u dětí nejčastěji na nějaké rodinné oslavě, k tomu uvádí (tamtéž: 4): *“Většina rodičů považuje za úplně normální, že se při rodinné oslavě mohou napít.”* K seznámení dětí s alkoholem přispívají významné životní události, jako jsou například narozeninové oslavy, setkání rodiny či jiné životní okamžiky, pro které je typické připíjení si alkoholickými nápoji. Své první zkušenosti tak získávají děti již ve věku 8 až 11 let nebo dříve. Spousta z nich poprvé požije alkohol právě z rukou svých rodičů, kdy je nabídnut jako ochutnávka něčeho, co ještě neznají a co je výjimečné (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím, 2011). Ühlinger, Tschui (2009) k této problematice dodávají, že třiceti procentům alkoholiků je méně než třicet let. První sklenku si často dali v pubertě, když je rodiče vybídli, aby si připili šampaňským při příležitosti nějaké oslavy, nebo jim čas od času dovolili dát si pivo *„Když je alkohol nabízen na znamení přízně nebo za odměnu, pak není nic přirozenějšího než chtít si ho dopřát co možná nejčastěji, i když nás jeho chuť neuvádí v nadšení“* (tamtéž: 45). Později, ve 13 či 14 letech, už se scházejí samy a nemají potíže si alkohol obstarat, u nás se totiž alkohol prodává prakticky všude. Jeho dostupnost je v České republice enormní a podle Csémyho (2006) není zájem ji regulovat. Zelinková (20012/2013) doplňuje, že nárůst v počtu dětí, které mají první zkušenost s alkoholem, zapříčiňuje právě jeho snadná dostupnost.

2.1 Příčiny, spouštěcí faktory, které u dětí vedou ke konzumaci alkoholu

Vztah k alkoholu může být u dítěte či mladistvého ovlivněn řadou různých aspektů. Na jedné straně může jít o vliv rodiny, přátel, vrstevnické skupiny a osob dítěti blízkých, na straně druhé figurují mimo jiného dnešní nízké ceny alkoholu, které ho činí dostupným a preferovaným, a v neposlední řadě také společnost a její názory.

Závislost na alkoholu je podle Vágnerové (2004) multifaktoriálně podmíněnou poruchou, na jejímž vzniku se mohou podílet somatické a psychické vlastnosti jedince

i vlivy vnějšího prostředí, především sociálního. Interakce těchto složek určuje pravděpodobnost experimentace i míru rizika vzniku závislosti. Capuzzi a Gross (2008) uvádí, že nejčastějšími příčinami jsou hledání útěch, vzrušení nebo útěk.

Podle Hroncové, (2004 in Zelinková 2012/2013: 3) a Vágnerové (2004: 552) patří mezi činitele (pohnutky, motivy) vedoucí ke vzniku prvních kontaktů žáků mladšího věku k návykovým látkám, zejména:

- zvědavost,
- fascinace neobvyklými zážitky,
- potřeba uniknout každodennímu stereotypu,
- omezená nabídka smysluplných činností, nabízených školou a jinými výchovně-vzdělávacími institucemi,
- nedostatečná nabídka a orientace v možnostech efektivního trávení volného času,
- dostupnost návykových látek,
- potřeba sociální konformity,
- nekoordinovanost institucí a osob zabývajících se dětmi a mládeží.

Naik (1999 in Sajková, Sejčová, 2010) dále uvádí, že děti mají v adolescentním věku potřebu experimentovat, poznávat nepoznané, nabývat pocit svobody, volnosti, nezávislosti. Hledají vlastní identitu „*V období dospívání touží získat nové zážitky, často riskantním způsobem, snaží se podobat dospělým, hledají únik, odpoutání se od reality, rozptýlení*“ (tamtéž: 4). Smět držet skleničku s alkoholem v ruce, vnímají děti jako znak vyspělosti a jako určitý druh rituálu (Capuzzi, Gross, 2008).

Csémy a Hamanová (2009: 457) poukazují na to, že: „*Očekávání ve vztahu k alkoholu vyjadřují funkce, které jednotlivci alkoholu připisují.*“. První podstatnou skutečností je, že se očekávání poměrně málo liší podle pohlaví. Další, ještě významnější je skutečnost, že čeští dopívající výrazně více spojují svá očekávání s pozitivním účinkem alkoholu. To Csémy a Hamanová (tamtéž) deklarují tak, že: „*Alkohol je především vnímán jako prostředek, který zlepšuje zábavu, usnadňuje komunikaci (přátelštější, otevřenější) a navozuje uvolnění a zvyšuje pocit štěstí.*“. Z negativních účinků se mladí lidé nejméně obávají ztráty kontroly nad svým pitím. Relativně málo jsou mezi mladými lidmi uváděna také možná zdravotní rizika. Naopak mladí lidé si velmi dobře uvědomují snížení kognitivní kontroly chování pod vlivem alkoholu (př. udělal bych něco, čeho bych litoval). Mezi mladými lidmi však

jednoznačně převažuje očekávání pozitivních důsledků pití alkoholu, které je kulturně předáváno a spolupodílí se na kladné motivaci k pití alkoholu (Csémy, Hamanová, 2009).

2.1.1 Riziková mládež

Takzvaná riziková mládež se jako vážný sociální problém historicky objevuje až v novověku. Na vzniku fenoménu rizikové mládeže se podílejí různé společenské změny probíhající v západních společnostech v posledních dvou stoletích (Matoušek, 2010).

Za rizikovou mládež (problémovou mládež, ohroženou mládež) lze podle Kasala (in Matoušek a kol., 2013) označit skupiny mládeže, u kterých jsou v období dospívání souběhem různých předpokladů a vlivů, jak biologických, psychických a kulturních, vytvořeny podmínky pro chování, jež tyto osoby z dlouhodobější perspektivy ohrožuje ve zdravém psychickém i sociálním vývoji a zároveň je sociálním prostředím toto chování spatřováno jako ohrožující. Jessor (1991) upřesňuje psychosociální pojetí „rizika“, které je důležité pro odlišení rizikového chování od chování antisociálního, a zároveň zřetelně přispívá k jeho pochopení a otevírá sociální práci prostor pro nalézání účinných forem práce s rizikovou mládeží. Činitele, kteří mají v konečném důsledku negativní dopady na zdraví či kvalitu života, označuje souhrnně jako rizikové faktory. Jedním z takových rizikových faktorů je chování. Za takové způsoby chování lze považovat např. špatné stravovací návyky, nedostatek pohybu, pití alkoholu, kouření, nechráněný pohlavní styk a jiné podobné jednání. Důležité pro chápání rizika je vymezení tohoto pojmu na negativní, záporné nebo nežádoucí dopady, které lze poté implementovat do preventivní práce. Psychosociální změna pohledu na rizika vyžaduje analýzu nákladů a přínosů rizikových faktorů. Konzumace alkoholu může přinášet např. sociální akceptování u vrstevníků a subjektivní pocit nezávislosti a zralosti. Obdobné rizikové chování může u dospívajících sloužit k významným sociálním a osobním účelům. Pokud dětem nejsou nabídnuty jiné alternativy chování, které jim mohou poskytnout podobné uspokojení, těžko budou takové rizikové chování opouštět. Kasal (in Matoušek a kol.,

2013: 348) poukazuje dále na to, že: „*Na pozadí současné společnosti je fenomén „rizikové mládeže“ projevem obtížnosti volby v době dospívání. V době vyprázdnění autorit hledá zakotvení, které instituce (rodinné či školní) nenabízejí, protože samy procházejí krizí hledání. Jako každé jiné období společenského vývoje, přináší i to současné specifické tlaky na dospívající generaci a zároveň její reakce na společenské podmínky. Dospívající disponují malou životní zkušeností. Společenské vlivy, do nichž se narodili a které je formují, jsou jejich životním prostorem s danými společenskými strukturami a vztahy. Jsou jejich jediným, reálně vnímaným a poznaným světem, který na rozdíl od předchozí generace prochází extrémní proměnou. Také strategie, jež volí k ovládnutí sociálního prostoru, ke svému sebeprosazení a sebepoznání jsou odvozeny z dané reality. Mezi takové strategie patří u části dospívajících problémové a rizikové chování.*“.

Rizikové chování v adolescenci je některými autory považováno dokonce za součást normálního vývoje, protože velká část dospívajících se mezi 10 až 17 lety věku zapojí alespoň do jedné z hlavních forem rizikového chování (užívání návykových látek, problémové chování, brzký sex), přičemž po dosažení zletilosti toto chování většinou spontánně odezní (Blatný, Polišenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005).

2.1.2 Sociální vztahy dětí - rodina a vrstevníci

- Determinace dětí jejich rodinným zázemím

Rodina tvoří nejdůležitější součást života dítěte. Vztahy v rodině ovlivňují chování i emocionalitu dětí i dospívajících. Rodinné prostředí je determinováno výchovným stylem rodičů vůči dětem a vztahy, které mají děti k jednotlivým členům rodiny (Blatný, Polišenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005). „*Rodina je z hlediska rozvoje dětské osobnosti nejvýznamnější sociální skupinou*“ (Vágnerová, 2004: 45). Podle Turčeka (1982 in Sajková, Sejčová, 2010) je rodinné prostředí prvním potřebným kontaktem pro vytváření si zdravých sociálních vazeb. Vzorem pro dítě se stávají jeho nejbližší. „*Chování členů rodiny si ukládá do svojí paměti a kopíruje ho*“ (tamtéž: 4). Dále uvádí, že právě rodina tvoří u mladého jedince rozhodující úlohu ve formování jeho osobnosti, vytváření si názorů na okolní svět, vztahů a životních cílů.

Podle Vágnerové (2004) může rodina zvyšovat tendenci k užívání psychoaktivních látek v případě, že dítě není citově akceptováno ani vhodně vychováváno, kde chybí disciplína a model přijatelného způsobu řešení problémů. Tendence k užívání psychoaktivních látek může u dětí vzniknout jako nápodoba obdobného rodičovského chování. Taktéž podle Sajkové, Sejčové (2010) bývá spouštěcím faktorem prvního kontaktu s alkoholem u dětí snaha podobat se někomu, většinou napodobit dospělé nebo kamarády, kteří rovněž pijí, experimentování, zvědavost, či vliv reklamy a médií. Tím, že je alkohol společensky akceptovaná droga a navíc, pokud dítě vidí pozitivně propagovaný alkoholický nápoj v médiích, nemá žádné pochybnosti o tom, že není pro jeho organismus škodlivý, naopak, co je vyzdvižované v médiích, musí být přeci „dobré“. Vágnerová (2004: 47) k tomu dále uvádí: *„Každý jedinec je ovlivněn charakterem období, v němž prožil své dětství, event. dospělost. Aktuální společenské hodnoty a postoje prezentují média. Spoluvytvářejí určitý styl života lidí z této společnosti i její názory.“* Úloha médií je v tomto směru nezanedbatelná, pití alkoholických nápojů znázorňují jako něco fascinujícího a nanejvýš kultivovaného, mladí lidé se tak dostávají pod enormní tlak (Elliot, 1995).

Štěchová, Večerka a Holas (2000 in Blatný, Polišenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005) zjistili ve studii, které se zúčastnilo 133 dětí ve věku 7 až 15 let z Oddělení péče o rodinu a dítě a z dětských diagnostických ústavů, že oslabené rodinné prostředí může vést k problémovému chování u dětí a dospívajících a ovlivňovat jejich poruchový vývoj. Pouze každé třetí dítě mělo úplnou rodinu a o většinu dětí se starala sama matka. Rozvod či rozchod rodičů zažilo 47,4 % dětí, odloučení od rodiny 21,1, %.

- Vliv vrstevnické skupiny

Rodina však není jedinou sociální sítí důležitou pro dítě a dospívajícího jedince, jsou to také kamarádi. Podle Vágnerové (2004) získává vrstevnická skupina v průběhu dětství čím dál větší vliv. Nárůst jejího významu souvisí s celkovým psychickým vývojem dítěte, jeho osamostatňováním a odpoutáváním se z vázanosti na rodinu. V pubertě dochází ke snaze odloučení od rodičů, snaha vítězit nad nimi a stávat se samostatnějším. Je to období vzdoru nad rodiči a jinými autoritami. V tomto období roste úloha vrstevnické skupiny (Hajný, 2001).

Sajková a Sejčová (2010) poukazují na to, že je zejména v tomto věku přirozené, že dítě tráví velkou část svého volného času se svými vrstevníky, s partou jiných mladých lidí a tito přicházejí nejčastěji do styku s možností vyzkoušet návykové látky. Ve skupině je jedinec více manipulovatelný a náchylnější k činům, které by možná sám neměl odvalu vykonat. Scházení se ve vrstevnických skupinách a konzumace alkoholu do míry, která se neodchyluje od normy, může být považována za určitý stupeň vývoje v tomto životním stádiu. Množství dospívajících dětí však pije i ze strachu ze ztráty respektu ve skupině, a proto se přizpůsobí většině. Dospívající totiž ještě neumí příliš strukturovat svůj vlastní život a neznají rizika spojená s užíváním návykových látek. Navíc sociální skupina, tedy i ta vrstevnická, je podle Vágnerové (2004) jedním z rizikových faktorů užívání návykových látek proto, že má většinou své vlastní odlišné hodnoty a normy, kde je užívání alkoholu běžné. Vágnerová (tamtéž) dále upozorňuje na to, že v této skupině dítě nemá své postavení jisté, musí se umět prosadit, ale zároveň musí umět ostatní získat, aby jej byli ochotni akceptovat. Dítě, které je určitým způsobem znevýhodněné, může být vrstevnickou skupinou odmítáno, což potvrzuje Zaťková (2002 in Blatný, Polišenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005) ve své přehledové studii a uvádí, že mezi zdroji sociálního odmítání u dětí školního věku jsou sociální status, vliv rodičů a chování odmítaného dítěte mezi vrstevníky. Gecková a VanDijk (2001 in tamtéž: 528) potvrdili významný vztah mezi vlivem vrstevníků a rizikovým chováním: „*Čím více kamarádů se účastní rizikového chování (kouření, konzumace alkoholu), tím větší je možnost, že se toto chování projeví i u daného adolescenta.*“. Rizikové chování dětí, zejména v adolescentním věku je nejvíce zastoupeno konzumací alkoholu, kouřením cigaret a zkušenostmi s drogami, zejména kanabis (Blatný, Polišenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005). Miovský, Trapoková, Miovská (2004 in tamtéž) došli ke zjištění, že už děti v 6. třídách měly poměrně velmi bohaté zkušenosti s alkoholem a tabákem. Zkušenosti s jinými návykovými látkami než s alkoholem a tabákem byly spíše zprostředkované. Méně často měli kritický pohled na uživatele konopí a lákalo je užívání alkoholu a tabáku. Podle Krcha, Csémyho a Drábkové (2004 in Blatný, Polišenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005) svým výzkumem potvrzují, že sociální síť vrstevníků hraje důležitou roli ve výskytu rizikového chování adolescentů. Tito adolescenti, ve srovnání se svými vrstevníky, tráví častěji svůj volný čas v partě, opětovně chodí večer za zábavou, mají

vyšší kapesné, méně času tráví se svými rodiči, mají konfliktní vztah s některým z rodičů a častěji uvádějí, že některý z rodičů má problémy s alkoholem. Sami častěji kouří, pijí alkohol a mají zkušenosti s drogami. Nešpor (2004) však poukazuje na to, že rodiče mohou do značné míry ovlivnit to, s kým se dítě stýká, volbou vhodné školy, nabízením vhodných zájmů, při nichž je pravděpodobné, že se dítě setká s kvalitními vrstevníky. Naik (1999 in Sajková, Sejčová, 2010) poukazuje na skutečnost, že spouštěcím podnětem nemusejí být pouze členové vrstevnické skupiny, ale také deprese mladistvých. Po pití alkoholu se jim může zdát, že všechny jejich problémy ztratí nebo na ně alespoň na chvíli zapomenou „*Zpočátku se po konzumaci mohou cítit šťastní a plní energie, svobodně a bezproblémově, ale opak je pravdou a stimulační efekt alkoholu vydrží krátce*“ (Naik, 1999 in Sajková, Sejčová, 2010: 5).

2.1.3 Škola jako spouštěcí faktor

Vzhledem ke skutečnosti, že sociální síť vrstevníků, která se nachází ve škole určitého jedince, je srovnatelně důležitá jako rodina, je důležité zaměřit pozornost i na vztah mladistvých ke škole.

Podle Vágnerové (2004) je škola prostředím, které dítě určitým způsobem stimuluje a rozvíjí. Má své požadavky a očekávání, které mohou být pro některé žáky těžko splnitelné. Hodnocení jejich výkonu i chování představuje specifickou zpětnou vazbu, která může ovlivnit sebehodnocení dítěte. Pro neúspěšné nebo špatně adaptované děti se může stát ohrožujícím, nebo naopak bezvýznamným prostředím. Neméně důležité jsou také vztahy mezi učiteli a žáky, které mohou být oboustranně stresující. Orosová a Salonna (2003 in Blatný, Polišenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005) se ve svém výzkumu zaměřili na vnímání školy žáky 7. tříd základních škol. Nedelikventní žáci vnímali školu a učení více pozitivně. Žáci s rozvíjejícím se delikventním chováním, tedy s vyšší konzumací alkoholu a cigaret, hodnotili školu a učení spíše negativně. Pro mnoho dětí mohou být vyvolávacím podnětem pro konzumaci alkoholu také problémy ve vztazích, či ve škole - s prospěchem, s učiteli, se spolužáky, úzkost ze selhání nebo neúspěchu, neschopnost řešit problémy.

2.2 Důsledky pití alkoholu u dětí

Čím dřív se dostane osoba do kontaktu s alkoholem a čím větší má možnost získávat alkohol pravidelně v raném věku, tím větší je pravděpodobnost, že se v dospělosti bude potýkat se závažnými zdravotními a sociálními problémy. Z těchto důvodů je doporučováno oddálit zkušenost s alkoholem na pozdější věk. Působení alkoholu na vyvíjející se mladý organismus může napáchat nevratné škody. Další důležitou skutečností je to, že když se s pitím alkoholu začne brzy, člověk jej rychleji začne konzumovat pravidelně a udělá z něj samozřejmou součást svého života. Uvědomuje si, jaké účinky má alkohol na psychiku a odtud už je jen malý krůček k návyku řešit osobní, rodinné nebo pracovní problémy alkoholem. Z tohoto hlediska je velmi žádoucí odsunutí prvních zkušeností s alkoholem na pozdější dobu, protože se tak snižuje pravděpodobnost rozvoje takových rizikových návyků (Csémy, 2006). Podle Capuzziho a Grosse (2008) je závislost na alkoholu u dětí a mladistvých spojena s řadou negativních důsledků, jde zejména o zvýšené riziko užívání drog později v životě, selhání ve škole, špatný úsudek, násilí, nechráněný sex, těhotenství a sebevražda.

Alkohol nejenom, že mnohým mladým zachutná, odbourává také zábrany, a proto dokáže proměnit tichého samotáře ve společensky aktivního jedince. Svému okolí pak připadá takový člověk vtipnější, zábavnější a velmi výřečný. Alkohol je v takovém případě jakýmsi nástrojem komunikace a seznamování. To se však týká jenom prvního stádia opilosti, kdy alkohol představuje určitou formu zábavy a nespoutanosti. Ve druhém stádiu se stává mysl dětí nekritická a jejich jednání impulzivní a nepromyšlené. Začínají být nebezpeční nejenom sobě, ale také svému okolí. Psychoaktivní látka mění smýšlení a při dlouhodobém pití může právě negativně ovlivňovat rozhodování. Ve třetím stádiu dochází k otravě alkoholem, kdy se dostavuje únava, spavost a zvracení. Někdy může být dítě také zmatené a poblouznělé. Opilost se dá připodobnit k narkóze a v těžších případech, kdy se nedostaví potřebná pomoc, může docházet i k úmrtí, v důsledku ochrnutí dýchacího centra v prodloužené míše. Pro akutní intoxikaci alkoholem rozlišujeme také stupně opilosti, a sice: podnapilost, lehký stupeň opilosti, střední stupeň opilosti a těžký stupeň opilosti. (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím, 2011; Hladík, 2005).

Dětský organismus je značně nevyzrálý, jak po psychické, tak i po fyzické stránce. Právě emocionální nevyzrálost způsobuje, že návyk se u dětí vytváří velice rychle. Po somatické stránce je pro ně alkohol nebezpečnější než pro dospělé. Jednak mají děti nevyzrálá játra, čili alkohol se u nich neodbourává v takové míře jako u dospělých (je u nich zvýšené riziko onemocnění jater), ale také se u dětí častěji vyskytují otravy. Zrání a vývoj mladého organismu probíhá nerovnoměrně, takže i vstřebávání a distribuci alkoholu ovlivňuje spousta procesů, odlišných od těch, které probíhají v dospělém těle. Nejenom vyzrálost jater, ale také dalších orgánů, jako jsou například ledviny, mozek či oběhový systém, mají vliv na vstřebávání alkoholu. Velké množství dospívajících má v důsledku pití alkoholu oslabené rozumové schopnosti. Významná je v tomto směru i hmotnost, která se od 10ti do 18ti let rapidně mění u obou pohlaví. Alkohol má centrální účinky a způsobuje nabuzení, vedoucí k euforii, která je u dětí zvlášť výrazná (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím, 2011). Podle Nešpora, Zimy a Csémyho (2004) dochází během dospívání v mladém organismu k vytváření nových neuronových sítí v mozku, proto i malé poškození poznávacích funkcí alkoholem, vede k horším studijním, a později i pracovním výsledkům. Pití alkoholických nápojů v raném věku vede později také k četným výskytům deprese a panické úzkostné poruchy (Nešpor, 2004). Podle Matouška (2010) vede závislost na návykových látkách k degradaci osobnosti, k přerušení vazeb na blízké lidi a k nenapravitelným škodám na zdraví, ničí vůli, společenské zábrany a bohužel i mravní hodnoty. K dalším rizikům, které se váží na pití alkoholu v dospívání, patří (Nešpor, Zima, Csémy, 2004: 300): „... úrazy, otravy, sebevraždy, sexuální násilí, nebezpečný sex, trestná činnost zejména násilného rázu, rychlý rozvoj závislosti na alkoholu nebo přechod k jiným drogám.“

2.3 Konzumní vzorce českých dětí v mezinárodních souvislostech

Konzumace alkoholu symbolizuje pro děti vstup do světa dospělých. Většina z nich se nespokojí s příležitostným pitím a z rituálu se postupně stává zvyk. Toto zjištění je alarmující. Průzkumy, které se prováděly v několika evropských zemích, ale i u nás, udávají, že poměr mladistvých oddávajících se pravidelné konzumaci alkoholu

neustále vzrůstá a že dolní věková hranice jejich první opilosti se posouvá stále níž. Děti konzumují alkohol nejčastěji u sebe doma nebo u příbuzných a přátel. Po určitém čase se s pitím alkoholu přesouvají do klubů na party, do hospod a restaurací. Dalšími místy, kde děti často pijí alkohol, jsou veřejná prostranství - ulice, parky, atd. (Fast Forward Positive Lifestyles, 2005).

Údaje z české populace patnáctiletých ukázaly, že ti, kdo uvedli opilost 2krát nebo častěji v životě, utrpěli v posledních 12 měsících více než 2krát častěji úraz, který si vyžádal lékařské ošetření (Nešpor, 2004).

Podle Csémyho a Hamanové (2009) existuje řada teorií, které vysvětlují procesy vedoucí mladé lidi k nadužívání alkoholu a později u některých z nich k relativně trvalému vzorci zneužívání alkoholu v dospělosti.

Windle (1999 in Csémy, Hamanová, 2009: 455-456) shrnul tyto teorie do čtyř modelů:

1. Biogenetický model

Ten vychází z mnoha studií, které potvrzují, že alkoholismus je porucha s vysokou heretabilitou. Dále tato teorie uvádí souvislosti mezi geneticky podmíněnými temperamentovými charakteristikami, které, pokud se odchylují od normy, mohou vést k dysregulaci chování, včetně užívání alkoholu a drog.

2. Socializační model

Vychází z teorie učení, mezi něž patří i učení se nápodobou nebo přejímání rolí. V rámci tohoto modelu se uplatňují vlivy rodiny, sociálně významných vzorů a vrstevníků.

3. Multifaktorové modely

Staví na teoriích zahrnujících současné působení činitelů z více oblastí.

4. Dynamicko-kontextuální model

Zdůrazňuje působení intrapersonálních, interpersonálních a sociokulturních činitelů ve vývojovém kontextu.

2.3.1 Výzkumná šetření o pití alkoholu ve školní populaci

Alkohol a tabák jsou návykové látky, se kterými získávají děti a dospívající první zkušenosti již ve věku 11 až 13 let (Csémy, Hamanová, 2009). Podle Hladíka (2009) studie Evropského fóra pro zodpovědné pití alkoholu uvádějí, že s alkoholem začínají v Evropské unii jako první právě české děti.

Děti v České republice začínají pít brzy, jejich první zkušenost s alkoholem je kolem 12 let, což je dříve než celoevropský průměr. Další, neméně důležitou skutečností je to, že mezi českou mládeží je nejnižší míra abstinence v rámci celé Evropy - jen málo dětí mladších 15 let nepije alkohol nikdy (Csémy, 2006).

Výzkum 1992, věk 14-19 let

Podle Hladíka (2005) se problematikou alkoholismu u dětí a mladistvých zabývají zejména dětské psychiatry. V roce 1992 Csémy a jeho spolupracovníci v rámci výzkumného úkolu podporovaného Ministerstvem zdravotnictví České republiky sledovali řadu charakteristik návykového chování u pražských adolescentů ve věku 14 až 19 let. Zajímavé bylo, v jakém věku se poprvé objevily specifické zkušenosti s návykovými látkami. Průměrný věk vypití první sklenice alkoholu byl 12 let pro obě pohlaví. Dle uvedeného výzkumu Csémyho a kol. z roku 1992 měla zkušenost s alkoholickými nápoji většina žáků šestých tříd. Zkušenosti s alkoholem byly rozšířenější než experimenty s jinými návykovými látkami (Hladík, 2005).

Výzkumy v ČR 1995-2015

Podle Csémyho a Hamanové (2009) patří ČR mezi země s vysokou spotřebou alkoholu, která má negativní dopady na zdraví a sociální a ekonomické parametry společnosti. Vztah k alkoholu se vytváří již během dětství a dospívání. V mezinárodním kontextu jsou dospívající Češi ve skupině, která je charakteristická nízkou mírou abstinence a vyšší frekvencí pití včetně alkoholové intoxikace.

Studie ESPAD² poskytuje podrobný obrázek o pití 16letých mladých Čechů. Pro účely postihu vývojových trendů byly pro účel tohoto výzkumu vybrány dva indikátory: jednak výskyt pravidelné konzumace alkoholických nápojů v posledním měsíci (podle druhu nápoje) a výskyt zdravotně rizikových forem konzumace alkoholu (5 a více sklenic alkoholu při jedné příležitosti 3krát a častěji v posledních 30 dnech). Časté pití alkoholu udávají více chlapci, přičemž nejvíce preferovaným nápojem je u nich pivo. U dívek není preference nápoje tak výrazná jako u chlapců. Ve srovnání s rokem 1995 bylo v roce 1999 více častých konzumentů alkoholických nápojů u obou pohlaví a u všech druhů alkoholických nápojů. Mezi lety 1999 až 2007 je možné sledovat mírný pokles častého pití u chlapců a stabilizaci u dívek. Výsledky naznačují, že zdravotně nežádoucí formy pití jsou velmi rozšířené u chlapců a stávají se stále běžnějšími u dívek. Výskyt v tomto smyslu definovaného rizikového pití lze v roce 2007 odhadnout na 24% populace chlapců a 17% populace dívek ve věku 16 let. Rozdíly mezi roky 2003 a 2007 naznačují nárůst u dívek z 12,6% na 16,7% (Csémy, Hamanová, 2009).

Výsledky prezentované v práci o Užívání alkoholu českými adolescenty, vycházejí z datové báze Evropského školního projektu o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 1995 - 2007. Průměrný věk vzorku mladých lidí byl v době sběru dat 15,6 let. Nejrozšířenějším alkoholickým nápojem mezi mladými lidmi bylo pití piva, které pravidelně konzumuje 29% chlapců a 16% dívek. Od roku 1999 jsou trendy bez výrazných změn s výjimkou nárůstu častého pití nadměrných dávek alkoholu u děvčat (Csémy, Hamanová, 2009).

Další vlna studie ESPAD proběhla v roce 2011. V užívání alkoholických nápojů se situace téměř nezměnila, nadměrné dávky alkoholu (5 a více sklenic při jedné příležitosti) více než 3krát v posledním měsíci konzumovalo 21 % studentů. Tato studie se mimo jiné zaměřila i na regionální úroveň. Při vyhodnocování se ukázalo, že mezi regiony existují významné rozdíly v rozsahu užívání legálních i nelegálních drog. Nejvíce problematickými regiony z hlediska kouření byla Praha, Ústecký a Karlovarský kraj a hlediska konzumace alkoholu Praha, Středočeský

² Studie ESPAD (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách) je mezinárodní dotazníková studie zaměřená na hodnocení situace a jejího vývoje v oblasti kouření, konzumace alkoholu a užívání nelegálních drog mezi 16letými studenty v evropských zemích. Studie se realizuje od r. 1995 ve 4letých intervalech, poslední vlna proběhla v r. 2015.

a Jihočeský kraj. Královéhradecký kraj dopadl v tomto výzkumu jako „méně problematický“ (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice 2012).

V roce 2014 proběhla již šestá vlna sběru dat pro studii HBSC³. Pravidelné pití alkoholu (alespoň jednou týdně) uvedla 2 % 11letých, 5 % 13letých a 16 % 15letých. Opilost v posledních 30 dnech uvedlo téměř 20 % 15letých. Pravidelné pití alkoholu v 5. a 7. třídě je častější mezi chlapci, v 9. třídě je situace vyrovnaná. Ukázalo se, že k výraznému nárůstu konzumace alkoholu dochází v období mezi 13. a 15. rokem (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice 2014). V roce 2015 proběhla další vlna studie ESPAD, výsledky této studie nebyly zatím zveřejněny (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice 2015).

Dle Csémyho a Hamanové je užívání alkoholu mezi českými dospívajícími znepokojivé i v mezinárodním kontextu. Jak uvádí Csémy a Hamanová (2009: 460): „*Změna vztahu mládeže k alkoholu a zmírnění negativních dopadů nadměrného požívání alkoholu jsou proto aktuálními úkoly nejen pro veřejné zdravotnictví, ale také pro ostatní resorty.*“.

2.4 Postoj české společnosti k alkoholu

Ačkoliv v Evropě dochází ke sblížení „vzorců pití“, kdy se všude pije stále více pivo, kulturní rozdíly přece jenom nadále existují. Ve Skandinávii byla dostupnost alkoholu dlouhodobě uměle omezována – výsledkem je, že se tam alkohol nepije často, ale když už se k němu lidé dostanou, tak pijí opravdu hodně. V jižní Evropě se zase pije poměrně často, ale zpravidla jde o malé množství vína podávaného k jídlu. Mezi tím je středoevropská tradice, která je typická pro Českou republiku, Německo, ale i pro Velkou Británii – v těchto zemích se pije často a lidé konzumují velké dávky alkoholu. V naší zemi je navíc výroba a konzumace piva spojená s určitou národní hrdostí. Spotřeba piva dosahuje 160 litrů na osobu ročně, což je nejvíc na světě, a mnoho lidí je na to opravdu hrdých. Konzumace alkoholu v ČR je mezi dospělými

³ Studie HBSC (The Health Behavior in School-aged Children) je mezinárodní výzkumná studie koordinovaná Světovou zdravotnickou organizací (WHO) zaměřená na zdraví a životní styl mládeže, cílovou skupinou jsou žáci základních škol ve věku 11, 13 a 15 let. Studie je realizována v pravidelných 4letých intervalech od r. 1994.

velmi rozšířená a pití nadměrných dávek obecně velmi tolerováno. Tato skutečnost se pochopitelně přenáší na děti, které se učí napodobováním. Především v předadolescentním věku děti velmi silně vnímají, co dělají a jak se chovají rodiče, a to je pro ně směrodatné a správné (Csémy, 2006).

Alkohol a drogy jsou v České republice snadno dostupné a v porovnání s jinými zeměmi levné (Nešpor, 2004).

2.4.1 Protidrogová politika v České republice

„Protidrogová politika ČR je komplexní a koordinovaný soubor opatření společnosti zaměřený na problematiku legálních i nelegálních návykových látek a patologického hráčství“ (Vláda České republiky, 2016: 2). Jedná se o opatření preventivní, vzdělávací, léčebná, sociální, regulační, kontrolní a další. Jejich konečným cílem je co nejvíce snížit sociální, zdravotní a další škody a rizika, která s sebou užívání návykových látek a hazardní hráčství nese jak pro jednotlivé občany, tak i pro společnost jako celek. Protidrogovou politiku na národní úrovni koordinuje Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP). Hlavní náplní činnosti RVKPP je vytváření národní strategie protidrogové politiky a akčních plánů a koordinace v nich obsažených aktivit na meziresortní a mezioborové úrovni (tamtéž). Pro zajištění společného postupu všech zúčastněných je nutná jejich koordinace, která v České republice probíhá na dvou vzájemně nezastupitelných úrovních, a to na centrální a krajské - místní. Odpovědnost za realizaci protidrogové politiky vlády je stanovena také na centrální úrovni – ministerstev, i na úrovni místní - obecní a krajské úřady. Jednotlivým centrálním orgánům jsou dávány kompetence, například Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky spravuje oblast terciární prevence, tedy resocializaci a následnou péči pro osoby propuštěné z výkonu trestu, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky má na starosti primární prevenci, Ministerstvo zdravotnictví pak oblast léčby závislosti a Ministerstvo vnitra řeší obchod s drogami a trestnou činnost páchanou pod vlivem drog (Česká protidrogová politika a její koordinace, 2009).

Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti je českým partnerem sítě REITOX⁴, zřízené a podporované národními vládami a Evropskou unií s cílem monitorovat situaci v oblasti psychotropních látek, připravovat podklady pro kvalifikovaná politická rozhodnutí v této oblasti na národní i evropské úrovni a vyhodnocovat jejich účinnost. Bylo zřízeno v r. 2002 jako organizační součást Úřadu vlády České republiky (Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2006).

Česká republika v květnu 2010 přijala dokument zvaný Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018. Národní strategie je koncepčním dokumentem vlády ČR a zároveň programovým vyjádřením záměrů a postupu vlády při řešení problematiky užívání drog. Definiuje v komplexní a koncepční rovině základní východiska a směry řešení problému užívání drog. Cíle protidrogové politiky pro období 2010-2018 jsou čtyři, k jejich naplňování jsou použity následující prostředky Primární prevence – ta se vztahuje k prvnímu cíli, a sice: „snížit míru experimentování s drogou“, spočívá především v realizaci specifických aktivit zaměřených na motivaci mladých lidí pro životní styl bez drog. V případě, že u nich k občasnému užívání dochází, je nutné je motivovat k životnímu stylu bez zkoušení drog. Cílem je snaha posunout první experiment s drogou na co nejvyšší věk mladistvých a nakonec snížit rizika, která jsou s příležitostným užíváním spojeny (Národní strategie 2010-2018).

2.4.2 Regionální úroveň protidrogové politiky

Na regionální úrovni existují Týmy pro mládež. Ty vznikly v rámci projektu „Systém včasné intervence a Tým pro děti a mládež“(dále SVI a TDM), který pochází z dílny odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky a využívá stávající legislativu a existující strukturu institucí veřejné správy. Cílem SVI je nastavení efektivní spolupráce mezi institucemi, do jejichž působnosti spadá péče

⁴ Reitox je evropská informační síť pro drogy a drogovou závislost. Členové sítě Reitox jsou označeny vnitrostátní instituce nebo agentury odpovědné za shromažďování údajů a podávání zpráv o drogách a drogové závislosti. Tyto instituce jsou nazývány "národní kontaktní místa" nebo "národní protidrogové observatoře" (Reitox, 2016) .

o ohrožené děti a jejich rodiny. Spolupráce je podpořena jednotným informačním prostředím a propracovaným mechanismem spolupráce. Na lokální i republikové úrovni je SVI řízen řídicím výborem. V současné době přechází SVI včetně modelu TDM do správy Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky a očekává se rozšíření systému po celém území ČR. Týmy pro děti a mládež po stanovení optimální právní a organizační formy budou vytvořeny na úrovni obcí s rozšířenou působností. Těmto základním týmům budou z důvodu koordinace nadřazeny Krajské Týmy pro děti a mládež a Národní řídicí tým SVI. Mezi města realizující SVI patří Svitavy, Nový Jičín, Ostrava, Mělník, Hradec Králové, Olomouc, Šumperk, MČ Praha 2, Náchod, Třebíč (Týmy pro děti a mládež, 2016).

Tři pilíře SVI (Týmy pro děti a mládež, 2016):

1. Tým pro mládež – tvoří ho zástupci Odboru sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), Policie ČR, justiční orgány (soudy, státní zastupitelství, Probační a mediační služba ČR), obecní policie, úřady práce, zdravotnická zařízení, školy a školská zařízení, nestátní neziskové organizace. Tým koordinuje činnost v lokalitě a vytváří podmínky pro efektivní práci s dětmi a jejich rodinami.
2. Společný informační systém spravovaný místně příslušným OSPOD.
3. Konkrétní praktická opatření, která tvoří samotný proces pomoci a intervence.

Účelem TDM na úrovni obcí s rozšířenou působností je mapovat sociopatologické jevy v regionu a vytvářet opatření k jejich prevenci či nápravě. Cílovou skupinou jsou děti a mladiství jako pachatelé i jako oběť. Tým zřizuje a řídí OSPOD.

Účastníci Týmu pro mládež tvoří zástupci:

- OSPOD
- probační a mediační služby ČR
- Policie ČR
- obecní policie
- soudu
- státního zastupitelství (státní zástupce se specializací na děti a mládež)

- pedagogicko-psychologické poradny
- střediska výchovné péče
- školský metodik prevence
- zdravotnictví
- sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi (SAS)
- terénních programů
- dalších neziskových organizací v přímé práci s ohroženou rodinou
- nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

Toto složení je minimální, tzn., že dle místních podmínek a potřeb může být tým rozšířen o další členy – např. zástupce škol, školských zařízení, zdravotnických zařízení, úřadu práce apod.

Činnosti a cíle Týmu pro mládež jsou:

- monitorovat problémy v regionu,
- koordinovat aktivity subjektů péče o ohrožené děti na místní úrovni (propojenost, návaznost opatření činností, služeb),
- vytvořit strategii ochrany ohrožených dětí a mládeže v regionu,
- vytvářet modelové postupy specifických situací a ověřovat jejich dopad,
- optimalizovat nabídku sociálních služeb, upravit poskytování stávajících služeb potřebám klientů, iniciovat vznik služeb a programů a vytvářet jednotný tlak na samosprávu či kraj za účelem zřízení nových služeb (např. nízkoprahové zařízení, SAS pro rodiny s dětmi, atp.),
- postupy upravovat na základě opakujících se rysů z případových konferencí a jiné zkušenosti,
- vzdělávat se v nových přístupech: vzájemně sdílet informace a zkušenosti mezi odborníky.

3 Prevence

Z toho, co bylo zmíněno v předcházejících kapitolách je zřejmé, že prevenci alkoholismu u dětí a mladistvých by měla být věnována velká pozornost v rámci celé společnosti, od odborné k laické veřejnosti, napříč generacemi.

Motivace pro snahy o prevenci, kontrolu a odstranění návykového chování vychází hlavně z hrozících důsledků tohoto rizikového chování jak pro jedince samotného, tak pro společnost jako takovou (Novotný, Okrajek, 2012).

Základem prevence by měla být ochrana jednotlivce před samotným kontaktem s alkoholem. Největší roli by zde měla sehrávat rodina a blízcí. Důležité je informovat dítě o možných rizicích a důsledcích jeho chování ve smyslu konzumace alkoholu. Potřebné je, aby dítě cítilo v rodině oporu, mělo důvěru ke svým rodičům a nebálo se být otevřenější ve svých názorech, ale také k radám a doporučením svých nejbližších. Jedním z vhodných a osvědčených pilířů je stanovit si v rodině jistá pravidla, kterými se pak dítě řídí, ale zároveň nemá pocit, že je ve svých názorech a chování omezováno. Je vhodné mít nastavené určité mantinely, které by neměly být porušovány, a pokud se tak stane, nemělo by dítě vyjednávat, ale být připraveno nést následky svých činů (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím, 2011).

V naší společnosti se mluví především o prevenci užívání nelegálních drog mezi dětmi, o prevenci alkoholismu však už o poznání méně. Podle Csémyho (2006) existují tři hlavní důvody, proč tomu tak je. Prvním důvodem je fakt, že se problém s drogami objevil náhle a rychle se zvyšovaly počty lidí, kteří je užívají. Druhým důvodem je skutečnost, že drogy jsou v povědomí lidí spojené s většími společenskými i zdravotními riziky než alkohol, i když to ve skutečnosti není pravda. A třetím důvodem je ilegální charakter těchto drog – jde o mediálně i politicky zajímavější téma. Politici mají snahu řešit problematiku zneužívání drog, ale jsou opatrní ve vztahu k alkoholu, protože jeho pití je společensky přijatelné a navíc zde přežívá mýtus, že výroba a spotřeba alkoholu významně přispívají ekonomické prosperitě země.

➤ Alkohol a právní normy

Na snížení rizika poškození zdraví alkoholem byla vytvořena ustanovení v Evropské chartě o alkoholu, která byla podepsána 14. 12. 1995 v Paříži. Charta navrhuje různé strategie jako je zvládání konzumace alkoholu, všeobecné vzdělávání o zdravotních rizicích pití, příslušná preventivní opatření v dětství a adolescenci, omezení dostupnosti alkoholických nápojů prostřednictvím právních regulací a daní (Světová zdravotnická organizace, 2000).

Její úvodní část zní následovně (tamtéž: 29):

- Všichni lidé mají právo na život v rodině, ve společnosti a v pracovním prostředí, kde budou chráněni před úrazy, násilím a dalšími negativními následky konzumu alkoholu.
- Všichni lidé mají od časného věku právo na nestranné informace a vzdělávání týkající se následků konzumu alkoholu na zdraví, rodinu i společnost.
- Všechny děti a všichni dospívající mají právo vyrůstat v prostředí, které je chráněno před negativními důsledky konzumu alkoholu a pokud možno i před propagováním alkoholických nápojů.
- Všichni lidé, kteří rizikově nebo škodlivě požívají alkoholické nápoje a členové jejich rodin mají právo na dostupnou léčbu a péči.
- Všichni lidé, kteří si nepřejí prožívat alkoholické nápoje nebo kteří je požívat nemohou ze zdravotních nebo jiných důvodů mají právo být chráněni před tlakem alkoholické nápoje pít. Při odmítání alkoholu by se jim mělo dostat podpory.

V roce 2001 byla ve Stockholmu přijatá nová deklarace – Mládež a alkohol, která si mimo potvrzení výše uvedených bodů klade za cíl ochránit děti a mládež před užíváním alkoholu a omezování škod jím způsobených. Stanovuje 10 cílů. Usiluje o zvýšení věkové hranice a výrazné snížení počtu mladých, kteří začínají konzumovat alkohol, chce navrhnout alternativy místo užívání alkoholu. Zkvalitnit vzdělávání mladých, zkvalitnit přístup ke zdravotním a poradenským službám, snížit škodlivé důsledky konzumu, a to především nehody, fyzické násilí mezi mládeží, podporovat aktivity proti ilegálnímu prodeji alkoholu, minimalizovat tlaky jeho vlivu zejména

v souvislosti s volnou distribucí, reklamou a dostupností alkoholických výrobků (Health Behaviour in School-aged Children, 2004).

3.1 Prevence v rodině

Nešpor (2004) uvádí, že rodiče podstatně ovlivňují to, zda budou jejich děti kouřit, pít nebo zneužívat jiné návykové látky. Jako zvláště důležité se ukázali následující činitelé (tamtéž: 301):

- 1) dostatečně silná vazba dítěte na rodinu měřitelná časem, který tráví rodiče s dítětem;
- 2) jasná a důsledně prosazovaná rodinná pravidla, přiměřený dohled a přiměřené prosazování kázně
- 3) schopnost konstruktivně řešit rodinné problémy.

Z hlediska vývoje dítěte jsou obecně méně příznivé situace, kdy je rodina rozvrácená, případně jeden z rodičů chybí nebo si jeden z rodičů najde nového partnera, kterého pak děti neakceptují. Největší roli v prevenci hraje podle Csémyho (2006) rodina. Kvalita rodinného zázemí a rodinná atmosféra mají značný vliv na to, zda dítě pije alkohol nebo ne. Podle Nešpora (2004, 2006) se v prevenci problémů působených alkoholem a drogami vyplatí využívat dobrých vlivů okolí a dítě pokud možno chránit před těmi nepříznivými. Toho lze docílit například tak, že dítě vedeme ke kvalitním zájmům a přivedeme ho do dobré společnosti. Rodiče mají na prevenci problémů působených alkoholem u dětí největší zájem a mohou svým působením na politickou reprezentaci, sdělovací prostředky i soukromý sektor změnit nepříznivou situaci, která je u nás ve vztahu k alkoholu u dětí a dospívajících (tamtéž). Podle Elliota (1995) je velmi důležité, aby rodiče od nejútlejšího věku dítěte sledovali svůj vlastní postoj vůči alkoholu a pomohli svému dítěti získat tolik sebejistoty, aby se nebálo říci „ne“.

3.2 Prevence ve škole

Ačkoliv je rodina jako výchovný činitel pro dítě velmi důležitá, rodiče samozřejmě nejsou jediní, kteří by měli děti o účincích návykových látek poučovat. Dítě by mělo být informováno, a v podobném duchu vedeno, i ve škole, kterou denně navštěvuje, a kde má také respektovat jisté autority. *„Respekt totiž podporuje rozvoj duševního zdraví a umocňuje schopnost ovládat se při svém jednání. Tak je mladý člověk pomalu připravován na dospělost a dokáže pak najít východisko i v těžších životních situacích“* (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím, 2011: 2).

Školy vnímají ohrožení dětí alkoholem i jinými návykovými látkami jako problém. Podle Csémyho (2006) však mají jen omezené možnosti jak bojovat s konzumací alkoholu svých žáků. Dobrý preventivní program by měl probíhat v rozsahu alespoň 8-10 hodin ročně po dobu dvou až tří let. To znamená, že i když se žáci 5 a 8 tříd zúčastní programu v rozsahu 30 hodin, jsou i tak stonásobně hodin víc vystaveny jiným vlivům. Systematicky ale může škola působit v nějakém předmětu, v jehož rámci vychovává ke zdravému životnímu stylu. Mělo by zde docházet k předávání informací o tom, jaká je u nás situace, k jakým to vede důsledkům, jak alkohol působí a jaká jsou jeho rizika. Nešpor (2004) doplňuje, že účinné preventivní programy jsou interaktivní (žáci jsou při nich aktivní, nejedná se tedy o hromadné přednášky), při kvalitních programech se nacvičují podstatné dovednosti, např. jak odmítat alkohol, jak trávit volný čas, jak se uvolnit, jak se zdravě vyrovnat s úzkostí, strachem či smutkem apod. Podle Sajkové (2010) je prevence závislosti na alkoholu nejefektivnější, pokud předchází zkušenosti dětí s alkoholem. Proto je potřebné seznamovat děti s alkoholem už v mladším školním věku, aby byly na případné problémy připravené, a měly zodpovězené všechny otázky související s účinky a vlivem alkoholu.

Preventivní programy sice dosahují určitého efektu, dítě je však mnohem více pod vlivem svých vrstevníků, rodičů a společnosti. Pokud chce společnost, aby bylo méně problémů s alkoholem, musí pracovat na změně postoje lidí. *„Škola nemůže efektivně působit proti obecně sdílenému názoru, že pít je soukromá věc, pokud se celková atmosféra ve společnosti nezmění“* (tamtéž: 5). Csémy (2006) dále dodává, že

u nás nikdy nevystoupil žádný politik s prohlášením, že spotřeba alkoholu je nadměrně vysoká a že s tím tedy musíme něco udělat.

Alkoholem jsou více ohroženy děti, které se nevěnují organizovaným volnočasovým aktivitám. Mezi zájmy dětí s rizikovým chováním ve vztahu k alkoholickým nápojům patří výrazně častěji návštěva restaurace či diskotéky. Děti se zdravějšími postoji docházejí do nejrůznějších kroužků, sportovních oddílů, do uměleckých škol, atd. (Csémy, 2006). Výbornou prevencí před nežádoucími návyky je dítě nebo mladistvého zabavit. Je tedy potřebné zajistit dítěti spoustu volnočasových aktivit a správnou osvětu zdravého životního stylu (Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím, 2011). Csémy (2006) doplňuje, že méně ohroženy jsou děti, které jsou z rodin, v nichž jsou dobré vztahy, rodiče jsou vzdělaní a mají zájem o děti. Z hlediska dětského vývoje jsou obecně méně příznivé situace, kdy je rodina rozvrácená, případně jeden z rodičů chybí nebo si jeden z rodičů najde nového partnera, kterého pak děti neakceptují.

3.3 Koncepce prevence kriminality v Hradci Králové na období 2016 – 2019

V této části práce, bych se chtěla zmínit o dokumentu, prostřednictvím, kterého je zajišťována přiměřená míra a úroveň preventivních opatření v Hradci Králové, a díky němuž se v Hradci Králové daří úspěšně eliminovat výskyt sociálně patologických jevů u svých občanů, tedy i u dětí. Jedním z mnoha výstupů na základě, kterých tento dokument vznikl, byl také náš výzkum z roku 2012, který vznikl na základě podnětů vzešlých z Týmu pro mládež v Hradci Králové. O konkrétních výsledcích a o tom, jakým způsobem byla získaná data využita v tomto dokumentu, se zmíním v podkapitole 3.3.1. Podklady k této podkapitole byly čerpány ze strategického dokumentu Magistrátu města Hradec Králové (Koncepce prevence kriminality v Hradci Králové na období 2016-2019, 2015).

Jedná se o dokument, který byl schválen usnesením Zastupitelstva města Hradec Králové č. 828/2015 dne 15.12.2015. Statutární město Hradec Králové tímto dokumentem deklaruje, že považuje funkční systém prevence kriminality za důležitou

oblast, díky které je možné prostřednictvím cílených opatření dosáhnout snížení trestné činnosti na území města, snížení závažnosti trestné činnosti a jejího rozsahu a zvýšení pocitu bezpečí občanů města. Skrze konkrétní opatření lze efektivněji ochránit život, zdraví a majetek občanů, vytvořit podmínky pro dopadení pachatelů trestné činnosti, eliminovat kriminologicky nebezpečná místa a lokality, zajistit recidivistům možnost absolvovat resocializační nebo probační programy nebo vykonání alternativních trestů, zajistit resocializaci dětských delikventů, poskytnout účinnou pomoc a poradenství rodinám, jejichž způsob výchovy může vést ke vzniku sociálně patologického chování dětí, posílit právní vědomí veřejnosti a poskytnout odbornou pomoc všem skupinám osob, které jsou více či méně ohroženy trestnou činností, a osobám, které se již obětmi trestné činnosti staly.

Hradec Králové je tradičně městem s dobrou bezpečnostní situací, rozvinutou sítí sociálních a souvisejících služeb, z nichž především služby sociální prevence mají potenciál pozitivně bezpečnostní situaci ovlivňovat. Tento nastavený systém osvědčených a standardních programů a opatření prevence kriminality má město záměr udržet a nadále rozvíjet.

Koncepce prevence kriminality města Hradec Králové vznikla ve spolupráci pracovníků odboru sociálních věcí a zdravotnictví, komise pro rodinu a sociální prevenci, oddělení prevence kriminality Městské policie Hradec Králové, odboru prevence kriminality Krajského ředitelství Policie České republiky, pracovníků spolupracujících organizací. Dokument má za úkol na základě analýzy bezpečnostní situace, vyhodnocení potřeb a poznatků občanů města, znalosti již zmapovaných a nových bezpečnostních rizik, vývoje trestně právních norem a vývoje v oblasti sociálních služeb, které jsou směřovány do oblasti prevence kriminality, zajistit přiměřenou míru a úroveň preventivních opatření a tím účinně ovlivňovat bezpečnostní situaci ve městě. Je rozvojovým dokumentem, který bude součástí dokumentu „Strategický plán rozvoje města Hradce Králové do roku 2030“.

Koncepce prevence kriminality města Hradec Králové na léta 2016-2019 je střednědobým dokumentem a prakticky rozpracovává na konkrétní cíle a opatření Strategický plán rozvoje města Hradce Králové do roku 2030. Obsah koncepce je také v souladu s dokumentem Strategie prevence kriminality v České republice na léta

2016 až 2020 a současně s dokumentem Koncepce prevence kriminality v Královehradeckém kraji na léta 2012 až 2016.

Dokument je koncipován jako čtyřletý, přičemž na každý rok bude zpracován Akční plán. Jeho obsahem bude seznam prioritních aktivit, na jejichž realizaci bude město žádat o poskytnutí dotace ze státního rozpočtu. V další části budou zpracovány některé z oblastí Koncepce prevence kriminality, kterým bude v příslušném roce věnována s ohledem na aktuální bezpečnostní situaci ve městě zvýšená pozornost.

Účinná prevence kriminality je založena na dodržování následujících principů:

- koordinace činností všemi subjekty prevence kriminality, jejich aktivní zapojení, vzájemná informovanost, zpracování kvalitních analýz trestné činnosti, plánování preventivních aktivit,
- odborná depistážní činnost, přesné definování zakázky a realizace aktivit prevence kriminality, podpora integrace rizikových skupin a osob,
- místní znalost prostředí, rizikových faktorů, příčin a podmínek vzniku bezpečnostních rizik, znalost možností jejich eliminace,
- vymezení a dodržení kompetencí vedoucích k zachování odbornosti při řešení bezpečnostních rizik nebo při zajištění pomoci obětem trestné činnosti,
- cílenost preventivních aktivit, jejich efektivnost a dlouhodobá udržitelnost.

3.3.1 Praktické využití výstupů z výzkumu při tvorbě koncepce prevence kriminality města Hradec Králové na období 2016-2019

Při zpracovávání uvedené čtyřleté koncepce prevence kriminality byl využit výzkum při zpracování cíle č. 1 - Zajištění primární prevence, zejména u opatření č. 1.1 - Zajištění primární prevence pro mateřské, základní a střední školy. Kromě jiných oblastí prevence kriminality je toto opatření zaměřeno na problematiku nebezpečnosti alkoholu. Problematika zneužívání alkoholu je na základě uvedeného opatření jedním z témat přednášek primární prevence, kterou zajišťují pracovníci oddělení prevence kriminality Městské policie Hradec Králové. Mezi další realizátory těchto programů patří např. organizace Prostor Pro, o.p.s. Pro upřesnění je možné

uvést, že zmiňovaná nezisková organizace každoročně obdržela cca 180.000 Kč na zajištění přednášek v základních školách. Téma je zmíněno i v opatření 1.2 – Zajištění primární prevence pro rodiny. Prakticky je naplňováno prostřednictvím činností mateřských resp. rodinných center. Jejich provozovatelé pořádají přednáškové bloky pro rodiny v různých oblastech např. rozšiřování rodičovských kompetencí, zdravý životní styl, a také v oblasti rizik, které rodiny ohrožují, včetně konzumace alkoholu. Z rozpočtu města je těmto centrům každoročně poskytováno celkem cca 700.000 Kč. Zneužívání alkoholu, nelegálních drog, případně jiné nelátkové závislosti je také obsahem resocializačních činností, které jsou formulovány v cíli 3 - Zajištění terciární prevence, opatření 3.1 - Zajištění probačních programů, a 3.2 - Zajištění resocializačních programů. Děti, které se dopustily protiprávního jednání, jsou v rámci uvedených programů edukovány i v oblasti škodlivosti alkoholu.

Dotace ze státního rozpočtu jsou poskytovány na základě žádostí zmiňovaných organizací po projednání v komisi Rady města Hradec Králové pro rodinu a sociální prevenci. Výsledek realizovaného průzkumu je jedním z argumentů při rozhodování o poskytnutí dotace z rozpočtu města (rozhovor s Mgr. Kotalou, 2015) .

4 Shrnutí teoretické části ve vztahu k empirickému šetření

Obsáhlou problematikou konzumace alkoholu u mladistvých se v teoretické i výzkumné rovině zaobírá řada autorů a je jí věnováno nemalé množství tuzemských i mezinárodních článků a studií. Zájem výzkumníků o věkovou kategorii dětí mladších 15ti let, už je ale podstatně méně. V této části práce bylo snahou vymezit teoretická východiska nejčastějších příčin a nejzávažnějších důsledků zneužívání alkoholu u dětí a zmínit způsoby, jak předcházet škodám, které alkohol působí v této populaci prostřednictvím nejrůznějších preventivních opatření a nástrojů, které nabízí dostupná česká i zahraniční literatura a články. Čeští i zahraniční autoři se shodují na tom, že vzrůstající počet dětských konzumentů a stále se snižující věková hranice první zkušenosti s alkoholem, je velmi závažným tématem, na který je potřeba se zaměřit a nebagatelizovat jej. Jak ukazují mnohé studie, české děti zaujímají v mezinárodním kontextu první příčky v konzumaci alkoholu. Skutečnost, že tyto děti před svým prvním alkoholovým experimentem neopustily ještě ani brány základní školy, natož pak překročily věkovou hranici zletilosti, je nanejvýš alarmující.

Teoretická část práce byla koncipována tak, aby zmíněné poznatky přispěly při konstrukci dílčích cílů práce a hypotéz a pomohly objasnit a pojmenovat výstupy vzešlé z dotazníkového šetření.

5 Vlastní empirické výzkumné šetření

V této části práce se zaměřuji na vlastní výzkumné šetření, jeho hlavní cíl, dílčí cíle a hypotézy. Popisuji zde kvantitativní výzkumnou metodu a techniku dotazování. Dále je podrobně objasněna realizace výzkumu. Další část je věnována interpretaci získaných výsledků - vyhodnocování hypotéz a analýze konkrétních otázek dotazníku. Následuje diskuze shrnující průběh výzkumného šetření s návazností na praktické využití sebraných dat při tvorbě koncepce prevence kriminality v Hradci Králové na období 2016-2019.

Výzkumné šetření vzniklo v rámci Specifického výzkumu (č. 4/2012) Ústavu sociální práce Univerzity Hradec Králové pod názvem „Zkušenosti žáků 6. a 8. tříd v Hradci Králové s vybranými rizikovými jevy“. Na tomto výzkumu se podílela autorka společně se dvěma kolegyněmi – Evou Capicarovou a Ninou Janebovou. Výzkum se zabýval vybranými patologickými jevy. Pro účely této diplomové práce byla využita data týkající závislosti na alkoholu u dětí. Realizované výzkumné šetření bylo zakázkou Magistrátu města Hradec Králové.

5.1 Zadání výzkumného šetření Magistrátu města Hradec Králové

Na základě setkání s koordinátorem prevence kriminality na Magistrátu města Hradec Králové s Mgr. Jiřím Kotalou byly objasněny příčiny vzniku zakázky výzkumného šetření. Tým pro děti a mládež (TDM) v Hradci Králové se dlouhodobě zabýval rizikovým chováním dětí a neměl k dispozici žádný celoplošný výzkum, který by tuto situaci blíže mapoval a popisoval. Problematika sociálně patologických jevů byla probírána pouze v rámci TDM s jejími jednotlivými členy. Ze zkušeností ředitelů základních škol v Hradci Králové při jednáních vyplynulo, že jako velký problém mezi dětmi na svých školách spatřují kouření. O jiných obtížích v souvislosti s rizikovým chováním žáků, jako je konzumace alkoholu či užívání drog, se zástupci škol nezmiňují, či si je nepřipouští. Členové TDM zabývající se prevencí sociálně patologických jevů však tuší, že problémy podobného charakteru na základních školách jsou. Tyto skutečnosti však zástupci škol neuvádějí, ať už ze strachu o dobré

jméno školy nebo proto, že o výskytu tohoto rizikového chování u svých žáků jednoduše nevědí. Z tohoto důvodu vznikl podnět učinit výzkumné šetření na všech základních školách v Hradci Králové a vzešlé výstupy následně využít pro prevenci a další aktivity města směrem k případné eliminaci těchto rizikových projevů chování mezi dětmi.

Hlavním důvodem pro výběr respondentů z 6. tříd je primárně přestup žáka na druhý stupeň. Dochází tak ke slučování tříd a tvoření nových třídních kolektivů. Žáci 8. tříd byli vybráni zejména proto, že s jejich adolescentním věkem jsou spojeny touhy po experimentování s návykovými látkami. Výstupy vzešlé výzkumným šetřením byly dále využity pro rozvoj preventivních aktivit města Hradec Králové směřujících na ochranu této cílové skupiny obyvatelstva.

5.2 Formulace cílů a hypotéz výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je rozkrýt rizikové chování žáků 6. a 8. tříd na základních školách v Hradci Králové v oblasti konzumace alkoholu a popsat praktické využití sebraných dat při tvorbě koncepce prevence kriminality města Hradec Králové na období 2016-2019.

Hlavního cíle se budu snažit dosáhnout pomocí čtyř dílčích cílů a deseti hypotéz. V transformační tabulce bude znázorněna cesta od dílčích cílů k jednotlivým otázkám pro respondenty dotazníkového šetření a poté popis transformace dílčích cílů. Dílčí cíle i hypotézy jsou koncipovány tak, že vycházejí z teoretické části této práce.

S cílem o zjednodušení textu používá práce při stanovování hypotéz například „děti, které mají zkušenosti“, toto označení znamená, že tyto děti v rámci dotazníku uvedly, že mají zkušenosti s konzumací alkoholu. Hypotézy situaci nezobecňují.

5.3 Transformace dílčích cílů

Hlavním cílem této práce je zjistit, jaké mají žáci 6. a 8. tříd zkušenosti s konzumací alkoholu.

Z tohoto cíle vycházejí následující dílčí cíle a hypotézy:

Prvním dílčím cílem (DC1) bylo výzkumným šetřením zjistit, jaké jsou zkušenosti s alkoholickými nápoji. K tomuto cíli se váží následující 3 hypotézy.

H1: Žáci 8. tříd mají větší osobní zkušenost s konzumací alkoholu než žáci 6. tříd.

Komentář: Podle výsledků studie HBSC z roku 2014, pravidelné pití alkoholu (alespoň jednou týdně) uvedla 2% 11letých, 5% 13letých (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR, 2012; viz podkap. 2.3.1.)

H2: Chlapci mají větší zkušenosti s konzumací alkoholu než dívky.

Komentář: V odborné literatuře (Vagnerová, 2004; Csémy, 2006); viz podkap. 2.1.), se setkáváme s tvrzením, že závislost na alkoholu je převážně problémem mužské populace, i když počet žen, které jsou na alkoholu závislé, stále stoupá. Ve vztahu k dětem se rozdíl ve výskytu konzumace alkoholu mezi chlapci a děvčaty výrazně snižují.

H3: Děti, které uvádějí pozitivní postoj k alkoholu, mají častější osobní zkušenost se samotnou konzumací alkoholických nápojů.

Komentář: Podle Sajkové a Sejčové (2010), je alkohol společensky akceptovaná droga a navíc, pokud dítě vidí pozitivně propagovaný alkoholický nápoj v médiích, nemá žádné pochybnosti o tom, že není pro jeho organismus škodlivý, naopak, co je vyzdvihované v médiích, musí být přeci „dobré“. „Aktuální společenské hodnoty a postoje prezentují média. Spoluvytvářejí určitý styl života lidí z této společnosti i její názory“ (Vagnerová, 2004: 47).

Druhým dílčím cílem (DC2) bylo zjistit vliv rodiny na konzumaci alkoholu u dětí.

H4: Děti, které nežijí s oběma rodiči, mají častější zkušenosti s konzumací alkoholu.

Komentář: Výzkumný tým Štěchové, Večerky a Holase (2000 in Blatný, Polišenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005) zjistil ve své studii, že oslabené rodinné prostředí může vést k problémovému chování u dětí a dospívajících a ovlivňovat jejich poruchový vývoj. Pouze každé třetí dítě mělo úplnou rodinu a o většinu dotazovaných dětí se starala sama matka. Rozvod či rozchod rodičů zažilo 47,4% dětí (viz podkap. 2.1.2.).

H5: Žáci 8. tříd mají s rodiči horší vztahy než žáci 6. tříd.

Komentář: V pubertě dochází ke snaze odloučení od rodičů, snaha vítězit nad nimi a stávat se samostatnějším. Je to období vzdoru nad rodiči a jinými autoritami (Hajný, 2001). Podle Vágnerové (2004) v tomto období roste úloha vrstevnické skupiny. Nárůst jejího významu souvisí s psychickým vývojem dítěte, jeho osamostatňováním a odpoutáváním se z vázanosti na rodinu (viz podkap. 2.1.2.)

H6: Děti, které mají dobrý vztah s rodiči, mají nižší zkušenosti s alkoholem.

Komentář: Rodinné prostředí je determinováno výchovným stylem rodičů vůči dětem a vztahy, které mají děti k jednotlivým členům rodiny (Blatný, Poličenská, Balaščíková, Hrdlička, 2005). „*Rodina je z hlediska rozvoje dětské osobnosti nejvýznamnější sociální skupinou*“ (Vágnerová, 2004: 45).

H7: Děti, které ve svém okolí znají někoho, kdo se pravidelně opíjí alkoholem, mají častější osobní zkušenost s alkoholem.

Komentář: Vzorem pro dítě se stávají jeho nejbližší „*Chování členů rodiny si ukládá do svojí paměti a kopíruje ho*“ (Tuček 1982, in Sajková, Sejčová, 2010: 4). Podle Vágnerové (2004) tendence k užívání psychoaktivních látek může u dětí vzniknout jako nápodoba obdobného rodičovského chování. Taktéž podle Sajkové, Sejčové (2010) bývá spouštěcím faktorem prvního kontaktu s alkoholem u dětí snaha podobat se někomu, většinou napodobit dospělé nebo kamarády, kteří rovněž pijí. Csémy (2006) doplňuje, že k seznámení dětí s alkoholem přispívají významné životní události, pro které je typické připíjení si alkoholickými nápoji. Svě první zkušenosti tak získávají děti již ve věku 8-11 let nebo dříve (viz kap. 2.).

Třetím dílčím cílem (DC3) bylo zjistit, jaký vliv má trávení volného času na konzumaci alkoholu u dětí.

H8: Děti, které jsou spokojeny s trávením volného času v Hradci Králové, mají menší zkušenosti s konzumací alkoholu.

Komentář: Podle Nešpora (2004) mohou rodiče do značné míry ovlivnit to, s kým se dítě stýká, volbou vhodné školy, nabízením vhodných zájmů, při nichž je pravděpodobné, že se dítě setká s kvalitními vrstevníky. Jako jeden z možných důvodů, proč mladí lidé začínají experimentovat s alkoholem, je

nekvalitní trávení volného času. Pocity nudy může dobře vyřešit kvalitní síť míst ve městě, kde děti mohou volný čas trávit.

Čtvrtým cílem (DC4) bylo zjistit přítomnost rizikového chování konzumace alkoholu na základních školách v Hradci Králové.

Komentář k DC4: Podle jednání se zástupci základních škol z Týmu pro mládež bylo zjištěno, že problém drog na školách není patrný, ředitelé škol si jsou vědomi kouření cigaret, o drogách se nezmiňují.

H9: Problém s alkoholem je na školách v Hradci Králové podle dětí nepatrný.

H10: Pokud problém konzumace alkoholu na školách je, děti ho nehodnotí jako problém.

5.3.1 Způsob, jakým byly ověřovány jednotlivé hypotézy

DC1 byl naplňován prostřednictvím třech hypotéz. *Hypotéza 1* byla ověřována otázkami č. 1 a č. 13 v dotazníku. Otázkou č. 1 bylo zjišťováno, jaký ročník základní školy respondenti navštěvují, otázka č. 13 se zaměřovala na frekvenci jejich konzumace alkoholu za poslední rok. *Hypotéza 2* byla ověřována otázkami č. 2 a č. 13 dotazníku. Otázka č. 2 se ptala na pohlaví dotazovaných dětí, otázka č. 13 na frekvenci konzumace alkoholu za poslední rok. *Hypotéza 3* byla ověřována vyhodnocením otázky č. 11, která zjišťuje názor, který respondenti zaujímají k člověku, který nadměrně pije alkohol (opíjí se).

DC2 byl naplňován za pomoci čtyř hypotéz. *Hypotéza 4* byla ověřována otázkami č. 3 a č. 13 dotazníku. Dotaz č. 3 se ptal, zda děti žijí s oběma rodiči, pokud ne, tak s kým jiným. Otázkou č. 13 byli respondenti dotazováni na frekvenci pití alkoholu v posledním roce. *Hypotéza 5* byla ověřována otázkami č. 1, 7, 8 a 33 dotazníku. Otázkou č. 1 bylo zjišťováno, jaký ročník základní školy respondenti navštěvují. Otázky č. 7 a č. 8 se zabývaly hodnocením vztahu k matce a otci. Hypotéza byla doplněna ještě o otázku č. 33, jež se ptala, jakou osobu by dítě vyhledalo a svěřilo se jí v případě, že by mělo nějaký problém. Respondenti měli osobu či osoby označit

a připsat pořadí v jakém by tak učinili. *Hypotéza 6* byla ověřována otázkami č. 7, 8 a 13 dotazníku. Otázky č. 7 a č. 8 se zabývaly vztahem respondentů k matce a otci. V této hypotéze byly předcházející dva dotazy vztažené k otázce č. 13, tedy k frekvenci užití alkoholu za poslední rok. *Hypotéza 7* byla ověřována otázkami č. 12 a č. 13 dotazníku. Otázkou č. 12 bylo dotazováno na to, zda děti znají ve svém okolí někoho, kdo se častěji než jednou týdně opije alkoholem a otázkou č. 13 na frekvenci pití alkoholu v posledním roce.

DC3 byl naplňován prostřednictvím jedné hypotézy. *Hypotéza 8* byla ověřována otázkami č. 13 a č. 36. Otázka č. 13 se ptala na frekvenci konzumace alkoholu za poslední rok a č. 36 na spokojenost respondentů s možnostmi pro trávení volného času v Hradci Králové.

DC4 byl naplňován pomocí dvou hypotéz. *Hypotézy 9 a 10* byly ověřovány otázkou č. 34 dotazníku. Tato otázka se respondentů dotazovala na patologické jevy, které vnímají na své škole. Otázka nabízela výčet několika rizikových jevů chování. Respondent měl vybrat jev, který vnímá jako nejméně a nejvíce ohrožující a očíslovat jej podle intenzity.

5.3.2 Grafické znázornění transformace dílčích cílů

Tabulka 1: Zobrazení operacionalizace

Hlavní cíl	Dílčí cíle	Hypotézy	Číslo hodnocené či korelované otázky
HC	DC1	H1	1 a 13
		H2	2 a 13
		H3	11
	DC2	H4	3 a 13
		H5	1, 7, 8 a 33
		H6	7, 8 a 13
		H7	12 a 13
	DC3	H8	13 a 36
	DC4	H9	34
		H10	34

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

5.4 Zdůvodnění vybrané výzkumné strategie, výzkumných metod a výzkumných technik

Pro realizaci vlastního empirického výzkumu jsem zvolila induktivní kvantitativní strategii. Kvantitativním výzkumem můžeme plošně zjišťovat četnost výskytu zkoumaného jevu, stejně jako jeho intenzitu či další vlastnosti. (Kozel, 2006). „*Kvantitativní výzkum je metoda standardizovaného vědeckého výzkumu, který popisuje jevy pomocí proměnných, které jsou sestavovány tak, aby měřily určité vlastnosti*“ (Typy výzkumů, 2016). Cílem kvantitativního výzkumu je testování předem stanovených hypotéz. Hypotéza je předpověď vztahu mezi dvěma činiteli. (Gavora, 2010). K metodologickému ukotvení prováděného šetření jsem použila obecnou výzkumnou teoreticko-empirickou metodu dotazování doplněnou o metody indukce, analýzy, syntézy a komparace.

Dotazování

Dotazník je technika, při které respondent sám písemně odpovídá na předem připravené otázky v dotazníku. Díky silné standardizaci dosahuje kvantitativní výzkum vysoké reliability neboli spolehlivosti, což znamená, že pokud bude výzkum opakován za stejných podmínek, budou zjištěny i stejné výsledky. Na druhou stranu je respondent při tomto druhu výzkumu vázán na volbu jedné z uvedených možností a nemá prostor pro své hlubší mínění a zamýšlení, proto je patrná nízká validita (Disman, 2000).

Výstupy, které může každé dotazníkové šetření poskytnout, jsou vždy odvozené nebo vypočítané výsledky z nashromážděných dat. Jde zejména o kvantitativní metody, které jsou v případě dotazníkového šetření aplikovány na data vyjadřující názor jednotlivých respondentů šetření. Tyto získané osobité názory lze v dostatečném reprezentativním vzorku zobecnit pro celou populaci. Hlavním účelem dotazníkového šetření je zjištění veřejného mínění o dané záležitosti. Veřejné mínění by mělo být souhrnnou opovědí na danou otázku nebo problém výzkumníka (Disman, 2002). Vzhledem k velikosti zkoumaného souboru a stanovenému cíli byla použita dotazníková technika sběru dat.

Indukce

Vychází ze skutečnosti, že pozorování představitelů dané jevové kategorie, v mém případě profesionální komunita sociálních pracovníků, se vyznačují jistou vlastností. Z toho se usuzuje, že tuto vlastnost budou mít také její další představitelky. To znamená, že mnou vyvozené závěry by se daly potencionálně aplikovat na další ženy pracující v tomto oboru. To znamená, že indukce se v empirickém výzkumu používá k převedení pravidelností v datovém materiálu do obecného pravidla (Hendl, 2005).

Analýza

Při zpracování výběrových dat se většinou začíná analýzou proměnných, tedy rozdělením četností různých variant hodnot pro každý sledovaný znak. Jinými slovy analýza kvantitativních dat začíná jejich popisem a pokračuje interpretací (Disman, 2002).

Konkrétně jsem k řešení mého úkolu zvolila pojetí analýzy ke zjištění jednotlivých komponent ovlivňujících míru a frekvenci konzumace alkoholu u dětí a jejich postoj k alkoholu a lidem v jejich okolí, tak aby mi je umožnila poznat a integrovat do finálního produktu, což je rozkrýt rizikové chování žáků 6. a 8. tříd na základních školách v Hradci Králové v oblasti konzumace alkoholu. V odborné literatuře je tato analýza často označována jako statistické třídění I. stupně.

Syntéza

V syntéze jde naopak o složení jednotlivých částí do celku a o popis hlavních principů, jimiž se tento celek řídí. To znamená ze získaných dat vyvodit závěry týkající se rizikového chování v oblasti konzumace alkoholu u dětí (Hendl, 2005).

Komparace

Zkoumaný soubor je vnitřně strukturovaný, což umožňuje provádět srovnávání podle ukazatelů a statistických znaků.

Jako hlavní techniku předkládané práce jsem použila kvantifikovatelný dotazník, kdy se jedná o dotazník vlastní konstrukce čítající 36 statistických nominálních, a v menší míře, i ordinálních znaků. V dotazníku byly použity otázky uzavřené, ve kterých respondenti vybírali z několika variant nabízených možností.

Dále byly použity otázky otevřené, ve kterých mohli respondenti vyjádřit svůj názor na danou problematiku. V úvodu dotazníku byly použity otázky socio-demografické. K vyhodnocení získaných poznatků jsem použila matematicko-statistické procedury (distribuční a korelační tabulky absolutních a relativních četností, statistické třídění I. a II. stupně s použitím základních středních statistických hodnot). Dotazník je ve své konstrukci prezentován v příloze B.

5.5 Charakteristika zkoumaného souboru

Součástí každého dotazovacího šetření je výběr jednotek, které budou podrobeny dotazování. Podle vlastností, které by měly mít všechny jednotky zařazené do výzkumu, specifikujeme základní soubor. Pro účely mého výzkumu soubor představoval žáky 6. a 8. tříd v Hradci Králové. Protože ve výzkumu není možné postihnout názor všech občanů tvořících základní vzorek, častějším postupem je omezení se na určitý reprezentativní vzorek (výběrový soubor), tak abychom mohli výsledky zobecnit na celou populaci. Pro správný výběr je nutné dodržet reprezentativnost vzorku, zajistit, aby vzorek svými vlastnostmi napodoboval cílovou populaci (Pecáková, Novák, Herman, 2004).

Na základě zakázky byly do výzkumného souboru zařazeny všichni žáci 6. a 8. tříd všech 16 základních škol v Hradci Králové. Výzkumu se zúčastnili všichni aktuálně přítomní žáci 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové. Celkový počet respondentů činil 1173. Celkem 76 dotazníků bylo vyřazeno pro nevyplněné otázky či podezření pro zesměšňování dotazníku (příkladem byly různé komentáře k otázkám). Celkem bylo vyhodnoceno 1 097 dotazníků, 93,5% z celkového množství dotazníků, od 504 dívek (45,9 %) a 593 chlapců (54,1 %) z 16 základních škol v Hradci Králové. Šestou třídu navštěvovalo 584 žáků a osmou třídu 513 žáků. Pro upřesnění je věk žáků 6. třídy obvykle 11-12 let, u žáků 8. třídy 13-14 let.

- Vymezení analytické jednotky

věcně až definičně

- dívky a chlapci dosahující věku 11-14 let

místem

- Hradec Králové

časově

- tvořili dotazovaný zkoumaný soubor žáci základních škol v Hradci Králové od 23. 5. – 27. 6. 2012

Tabulka 2: Zkoumaný soubor – 6. a 8. třídy ZŠ HK

Zkoumaný soubor - 6. a 8. třídy Základních škol v Hradci Králové		
	AČ	RČ (%)
dívky	504	45,9
chlapci	593	54,1
Σ	1097	100,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 3: Rozdělení respondentů dle ročníku a pohlaví

	Dívky		Chlapci	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ
6. třída	271	53,8	313	52,8
8. třída	233	46,2	280	47,2
Σ	504	100,0	593	100,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

V obou případech, tedy jak v 6., tak i v 8. třídách je zhruba o 4% více chlapců, než děvčat. Je zde tedy v tomto směru počítat s určitou odchylkou při zobecňování výsledků.

5.6 Organizace výzkumného šetření

Výzkum byl započat v březnu 2012, kdy na základě osobního setkání na Magistrátu města Hradec Králové s koordinátorem prevence kriminality Mgr. Jiřím Kotalou a vedoucí oddělení sociálně právní ochrany dětí Mgr. Světlouš Kotrčovou byly stanoveny cíle výzkumu a upravena námi navrhnutá forma dotazníku. Na základě zakázky Týmu pro děti a mládež se cílovou skupinou stali žáci 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové. Poté byl našemu výzkumnému týmu poskytnut seznam všech základních škol v Hradci Králové společně s kontakty na výchovné poradce, se kterými byl telefonicky domluven termín osobního setkání. Při schůzce jsme nejprve krátce hovořily s vedením školy a výchovnými poradci o cílech šetření a jeho možnostech dalšího využití. Poté jsme mohly, bez přítomnosti pedagogického dozoru, navštívit samotné žáky.

Na zodpovězení otázek měli žáci vždy jednu vyučovací hodinu (tzn. 45 minut), ve většině případů byla tato časová dotace více než dostačující, většina žáků odevzdávala ještě před zazvoněním ohlašujícím konec hodiny. Vlastní dotazníkové šetření proběhlo ve všech 6. a 8. třídách základních škol v Hradci Králové v období od 23. 5. do 27. 6. 2012. Dotazování se účastnilo celkem 1173 respondentů. Sběr dat probíhal vždy pod vedením alespoň jednoho člena výzkumného týmu, občas doplněný pedagogickým dozorem. Tento přímý kontakt se studenty zajišťoval maximální návratnost dotazníků. V průběhu šetření nenastaly žádné větší kázeňské problémy, které by narušovaly průběh sběru dat. Děti ochotně vyplňovaly dotazníky a v případě nevyplnění některých otázek je po našem připomenutí doplnily. Dotazník byl anonymní. Volbou přímé cesty sběru dat bylo umožněno bezprostředně vysvětlit nejasnosti, které mohly v průběhu vyplňování nastat a zodpovědět případné další dotazy.

5.6.1 Pilotáž a předvýzkum

Před samotným výzkumem byla uskutečněna pilotáž, která testovala na malém počtu výzkumného souboru, zda cílová skupina vybraná pro potřeby tohoto výzkumu

zkoumané látce rozumí a je tudíž schopna poskytnout výzkumnému týmu data. Na základě pilotáže se výzkumník pokouší najít tu nejlepší výzkumnou metodu aplikovatelnou pro svoje účely. Tuto metodu následně přezkoumává při předvýzkumu. (Disman, 2000). V našem případě se pilotáže zúčastnilo 7 respondentů. Cílem bylo zjistit, zda budoucí respondenti dokáží odpovědět na dotazy týkající se rizikových jevů jako je závislost na alkoholu, nelegálních drogách, hracích automatech. Pilotáží bylo zjištěno, že uvedená skupina respondentů se v problematice orientuje a otázkám rozumí.

Předvýzkum slouží k ověření toho, zda zvolená technika výzkumu je vhodná pro účel šetření. Cílem výzkumu bylo získat informace od co největšího množství respondentů, v co nejkratším čase. Právě tyto požadavky naplňuje kvantitativní výzkum, jehož jednou z technik je právě dotazníkové šetření. Na základě předvýzkumu byly otázky v dotazníku mírně poupraveny, ale zásadnější změny nebylo nutné provádět. Na počátku května 2012 byl dotazník předložen pěti dětem a čtyřem dospělým osobám, aby byla ověřena logičnost a časová náročnost vyplnění dotazníku.

5.7 Interpretace získaných poznatků

Tato kapitola vyhodnocuje sebraná data získaná od výzkumného souboru prostřednictvím dotazníkového šetření. Pro vlastní interpretaci získaných dat jsem použila postup, kdy vycházím z distribučních a korelačních tabulek. Do konstrukce tabulek vkládám, byť odděleně, hodnoty absolutních četností a hodnoty relativních četností (%). Z hlediska měření a kvantifikace lze připustit určité možné zkreslení, na které mohlo mít vliv to, že většina statistických znaků použitého dotazníku je nominálních. Prostřednictvím vyhodnocování získaných dat ověřuji, zda se jednotlivé hypotézy potvrdily či nikoliv. Na základě těchto poznatků se poté vyjadřuji k jednotlivým dílčím cílům a hlavnímu cíli výzkumu.

Každý ze statistických znaků je prezentován ve formě pod sebou, ty jsou umístěny v tabulkách, které zachycují distribuci hodnot výběrového souboru respondentů z 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové.

5.7.1 Vyhodnocení dílčího cíle 1

DCI - výzkumným šetřením zjistit, jaké mají žáci 6. a 8. tříd zkušenosti s alkoholickými nápoji.

Poznámka: údaje o zkušenostech s užíváním alkoholu se vztahují ke zkušenostem dětí za rok 2012 (tento časový údaj je vymezen v dotazníku).

H1: Žáci 8. tříd mají větší osobní zkušenost s konzumací alkoholu než žáci 6. tříd.

Hypotéza 1 se potvrdila, neboť s alkoholem mělo za rok 2012 osobní zkušenost téměř tři čtvrtina všech dotazovaných dětí z toho 47,5% tvořili žáci 6. tříd a zbylých 52,5% žáci 8. tříd. Jednalo se konkrétně o 378 (64,7%) žáků 6. tříd a 417 (81,3%) žáků 8. tříd. Jedná se bezmála o 17% nárůst zkušeností mezi těmito dvěma ročníky, což je nezanedbatelná skutečnost. Období dospívání (v našem případě žáci 8. tříd), je považováno za rizikové období pro experimentování s alkoholem a jinými návykovými látkami. Osobní zkušenost s konzumací alkoholu přiznalo i 64,7% žáků 6. tříd., tento fakt tedy potvrzuje teoretický základ této práce v tom, že první zkušenosti s alkoholem získávají děti již velmi brzy. Z celkového zkoumaného souboru pilo

alkohol v roce 2012 1-2x za rok 45 žáků (7,7%) 6. tříd, u 8. tříd se jednalo o necelých 10% žáků. Zajímavě hovoří dosažené hodnoty v případě konzumace alkoholu „výjimečně při rodinných oslavách“, v obou případech, tj. u dětí z 6. i 8. tříd se jednalo shodně o více jak dvě pětiny (v 6. třídách 43,5% a v 8. třídách 43,5%) respondentů. Spousta dětí požíje alkohol poprvé právě z rukou svých rodičů, kdy je nabídnut jako ochutnávka něčeho, co ještě neznají a co je výjimečné. Dalšími nepříliš pozitivně vyznívajících daty jsou intenzita pití alkoholu napříč oběma školními ročníky i pohlavími viz tabulka č. 4. Sesbíraná data vypovídají o tom, že poměr mladistvých oddávajících se pravidelně konzumaci alkoholu neustále vzrůstá a že dolní věková hranice jejich první opilosti se posouvá stále níž. Pravidelná konzumace alkoholu u dětí vede později u některých z nich k relativně trvalému vzorci zneužívání alkoholu v dospělosti.

Tabulka 4: Intenzita zkušeností s konzumací alkoholu

	6. třídy		8. třídy	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Nikdy	206	35,3	96	18,7
Výjimečně při oslavách	254	43,5	208	40,5
1-2x za rok	45	7,7	49	9,6
3-6x za rok	48	8,2	71	13,8
1x za měsíc	18	3,1	51	9,9
1x za týden	10	1,7	31	6,0
Častěji než 1x za týden	3	0,5	7	1,4
Σ	584	100,0	513	100,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

H2: Chlapci mají větší zkušenosti s konzumací alkoholu než dívky.

Hypotéza 2 se potvrdila. Větší zkušenost s alkoholem má o 8,2% více chlapců (40,6%) z celkového počtu respondentů, než dívek (32,4%). Avšak při podrobnějším srovnání 6. a 8. ročníků, nelze v tomto směru hovořit zcela jednoznačně. Jak je vidět v tabulce č. 5, v šestých ročnících převažuje zkušenost s konzumací alkoholu u chlapců o 12,7%, zatímco v 8. ročnících je vidět posun opačným směrem, kdy dívky převyšují chlapce o 6,7%. Zde navazují na Csémyho (2006), podle kterého v průběhu posledních několika let dochází pravděpodobně k jakémusi přibližování společenských rolí, kdy mladší generace považuje za normální, že se děvčata i chlapci

chovají stejně a chtějí mít stejné šance, „...*pozitivní je tento trend ve vzdělání, negativní u kouření a alkoholu, kde dívky převzaly návyky chlapců*“ (tamtéž: 4; viz kap. 2).

Tabulka 5: Zkušenost s pitím alkoholu s ohledem na pohlaví žáků

	6. třídy				8. třídy			
	dívky		chlapci		dívky		chlapci	
	AČ	RČ(%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Nikdy	114	42,1	92	29,4	35	15,0	61	21,8
Výjimečně při oslavách	113	41,7	141	45,0	107	45,9	101	36,1
1-2x za rok	20	7,4	25	8,0	15	6,4	34	12,1
3-6x za rok	16	5,9	32	10,2	37	15,9	34	12,1
1x za měsíc	5	1,8	13	4,2	24	10,3	27	9,6
1x za týden	3	1,1	7	2,2	12	5,2	19	6,8
Častěji než 1x za týden	0	0,0	3	1,0	3	1,3	4	1,4
Σ	271	100,0	313	100,0	233	100,0	280	100,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

H3: Děti, které uvádějí pozitivní postoj k alkoholu, mají častější osobní zkušenost se samotnou konzumací alkoholických nápojů.

Hypotéza 3 se potvrdila. Za pozitivní jsou považovány tři varianty, které mohly děti v dotazníku označit, a sice: „Je to jen jeho věc“, „Je to člověk, který si užívá života“, „Řeší si tím svoje problémy a těžkosti“. Žáci, kteří zastávaly některý z těchto názorů, byly dále v tabulce č. 6 korelovány s dětmi, které užívají alkohol se stejnou frekvencí, jako tyto děti, avšak tento postoj nezastávají. Hypotéza se potvrdila především se vzrůstající intenzitou pití alkoholu u těchto žáků. Děti, které mají pozitivní postoj k lidem, kteří alkohol nadměrně konzumují, pijí alkohol častěji než 3x-6x za rok, tvoří tak většinu všech žáků, kteří pijí alkohol takto často. Hypotéza se tedy potvrzuje.

Děti, které konzumovaly alkohol 1-2x ročně, a mají pozitivní postoj ke konzumaci alkoholu, tvoří 41,5 % všech, kteří užívají alkohol takto často. Děti, které pijí alkohol pravidelně 3x-6x za rok tvoří bezmála 50% těchto konzumentů. Děti konzumující alkohol 1x za měsíc činí 50,7%, 1x týdně 56,1% a ty, které pijí častěji než jednou týdně dokonce 60% takto častých konzumentů. Ve většině případů tvoří právě tyto děti více než 50% těch, kteří alkohol v roce 2012 konzumovaly.

Tabulka č. 6: Názory respondentů na člověka, který nadměrně pije alkohol

	6. třídy		8. třídy	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Užívá života si života	14	2,4	26	5,1
Je to jen jeho věc	97	16,6	152	29,6
Způsobuje komplikace	231	39,6	176	34,3
Potřebuje odbornou pomoc	131	22,4	78	15,2
Řeší si tím svoje problémy	74	12,7	52	10,1
Zasloužil by potrestat	10	1,7	7	1,4
Jiné	27	4,6	22	4,3
Σ	584	100,0	513	100,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 7: Respondenti, kteří mají pozitivní vztah ke konzumentům alkoholu a jejich zkušenosti s alkoholem

1. část tabulky	nikdy		oslavy		3-6x/rok			
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)		
Je to jen jeho věc	64	21,2	94	20,3	41	34,5		
Užívá si života	5	1,7	9	5,7	6	5,0		
Řeší si tím svoje problémy	26	8,6	56	35,2	11	9,2		
pozitivní postoj + frekvence Σ	95	31,5	159	61,2	58	48,7		
frekvence pití všech žáků Σ	302		462		119			
2. část tabulky	1-2x/rok		1x/měsíc		1x/týden		častěji 1x/týden	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Je to jen jeho věc	19	20,2	16	23,2	13	31,7	2	20
Užívá si života	4	4,3	8	11,6	5	12,2	3	30
Řeší si tím svoje problémy	16	17,0	11	15,9	5	12,2	1	10
pozitivní postoj + frekvence Σ	39	41,5	35	50,7	23	56,1	6	60
frekvence pití všech žáků Σ	94		69		41		10	

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

5.7.2 Vyhodnocení dílčího cíle 2

DCII – výzkumným šetřením zjistit vliv rodiny na konzumaci alkoholu u dětí.

H4: Děti, které nežijí s oběma rodiči, mají častější zkušenosti s konzumací alkoholu.

Hypotéza 4 se nepotvrdila. Pro některé autory odborných publikací může být rodina, kde nejsou přítomni oba rodiče považována za více rizikovou pro vývoj dítěte v souvislosti s menší resistencí k experimentování s návykovými látkami, jako je např. alkohol. Tato teze se výzkumným šetřením nepotvrdila.

Podle výsledků není patrný zásadní vliv na míru konzumace alkoholu, pokud dítě nežije s oběma rodiči. Dokonce více jak tři pětiny (64,3%) chlapců z 6. třídy z celkového počtu 221 chlapců, kteří mají zkušenost s pitím alkoholu, žije s oběma rodiči. Tento výsledek je v rozporu s hypotézou. U dívek z 6. tříd, více jak dvě třetiny z celkového počtu 157 dívek, jež mají s alkoholem zkušenost, žijí s oběma rodiči. Ani zde se hypotéza nepotvrdila. Téměř identické jsou také výsledky u dívek z 8. tříd, kde 65,6% z celkového počtu 198, které již s alkoholem experimentovaly, žijí s matkou i otcem. Také u chlapců z 8. tříd hovoří čísla stejně – víc jak dvě třetiny (67,1%) z celkového počtu 219 chlapců, kteří mají zkušenost s konzumací alkoholu, žije s oběma rodiči. Hypotéza se nepotvrdila, více chlapců žije s oběma rodiči.

Tabulka 8: Zkušenosti dívek z 6. tříd s konzumací alkoholu s ohledem na to, zda žijí s oběma rodiči

	Σ	Dívky 6. třída			
		Žijí s oběma rodiči		Nežijí s oběma rodiči	
		AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Nikdy	114	83	72,8	31	27,2
Výjimečně při oslavách	113	82	71,9	31	27,2
1-2x za rok	20	13	11,4	7	6,1
3-6x za rok	16	8	7,0	8	7,0
1x za měsíc	5	3	2,6	2	1,8
1x za týden	3	2	1,8	1	0,9
Častěji než 1x za týden	0	0	0,0	0	0,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 9: Zkušenosti chlapců z 6. tříd s konzumací alkoholu s ohledem na to, zda žijí s oběma rodiči

	Σ	Chlapci 6. třída			
		Žijí s oběma rodiči		Nežijí s oběma rodiči	
		AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Nikdy	92	66	71,7	26	28,3
Výjimečně při oslavách	141	88	95,7	53	57,6
1-2x za rok	25	20	21,7	5	5,4
3-6x za rok	32	18	19,6	14	15,2
1x za měsíc	13	8	8,7	5	5,4
1x za týden	7	6	6,5	1	1,1
Častěji než 1x za týden	3	2	2,2	1	1,1

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 10: Zkušenosti dívek z 8. tříd s konzumací alkoholu s ohledem na to, zda žijí s oběma rodiči

	Σ	Dívky 8. třída			
		Žijí s oběma rodiči		Nežijí s oběma rodiči	
		AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Nikdy	35	23	20,2	12	10,5
Výjimečně při oslavách	107	77	67,5	30	26,3
1-2x za rok	15	12	10,5	3	2,6
3-6x za rok	37	22	19,3	15	13,2
1x za měsíc	24	12	10,5	12	10,5
1x za týden	12	7	6,1	5	4,4
Častěji než 1x za týden	3	0	0,0	0	0,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 11: Zkušenosti dívek z 8. tříd s konzumací alkoholu s ohledem na to, zda žijí s oběma rodiči

	Σ	Chlapci 8. třída			
		Žijí s oběma rodiči		Nežijí s oběma rodiči	
		AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Nikdy	61	37	40,2	24	26,1
Výjimečně při oslavách	101	68	73,9	33	35,9
1-2x za rok	34	21	22,8	13	14,1
3-6x za rok	34	26	28,3	8	8,7
1x za měsíc	27	15	16,3	12	13,0
1x za týden	19	15	16,3	4	4,3
Častěji než 1x za týden	4	2	2,2	2	2,2

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

H5: Žáci 8. tříd mají s rodiči horší vztahy, než žáci 6. tříd.

Hypotéza 5 se potvrdila. V tabulce č. 13, tedy v hodnocení žáků 8. třídy, jsou rozmanitější hodnoty, což potvrzuje hypotézu. Z tabulky 12 je patrné, že žáci 6. tříd hodnotili své vztahy s rodiči v rozmezí 1,2 - 2,2. Pouze tři dívky, které uvedly, že konzumují alkohol 1x za týden, ohodnotily svůj vztah s otcem 2,7. Vztahy s rodiči tak lze hodnotit jako výborné až velmi dobré. Žáci 6. tříd mají se svými rodiči silnější vazby a jsou k nim více připoutáni.

Dívky 8. tříd hodnotily svůj vztah k otci nejhůře ze všech respondentů, kteří mají zkušenost s pitím alkoholu – tento vztah označily v rozptylu 1,8 - 3,3. Vztah s matkou nehodnotí také úplně ideálně, zde se objevily hodnoty v rozmezí 1,4 - 2,7. Chlapci ve stejném věku hodnotí své vztahy s rodiči lépe.

H6: Děti, které mají dobrý vztah s rodiči, mají nižší zkušenosti s alkoholem.

Hypotéza 6 se potvrdila. Respondenti měli označovat, jako ve škole, svůj vztah s matkou a otcem. Z tabulek 12 a 13 je patrné, že jak žáci 6., tak i žáci 8., kteří hodnotili svoje rodiče lepší známkou, méně tendují k pití alkoholu. Naopak nejhorší známky udělili respondenti, kteří mají opakovanou zkušenost s konzumací alkoholu.

V případě porovnání zjištěných hodnot vztažených k tabulce 14, která zobrazuje vztah k rodičům všech respondentů, vidíme, že se hypotéza potvrdila. Znamky, které udělili respondenti, jež zkušenosti s alkoholem mají, jsou ve většině případů vyšší než údaje v tabulce 14.

Tabulka 12: Zkušenosti žáků 6. třídy s pitím alkoholu s ohledem na jejich vztah k rodičům

	Σ	Dívky 6. třída		Σ	Chlapci 6. třída	
		Vztah s matkou AP	Vztah s otcem AP		Vztah s matkou AP	Vztah s otcem AP
Nikdy	114	1,3	1,6	92	1,2	1,7
Výjimečně při oslavách	113	1,5	1,8	141	1,4	1,7
1-2x za rok	20	1,6	2,2	25	1,3	1,4
3-6x za rok	16	2,1	2,1	32	1,7	2,1
1x za měsíc	5	1,2	1,8	13	1,5	2
1x za týden	3	1,3	2,7	7	1,4	1,3
Častěji než 1x za týden	0	0	0	3	1	1

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 13: Zkušenosti žáků 8. třídy s pitím alkoholu s ohledem na jejich vztah k rodičům

	Σ	Dívky 8. třída		Σ	Chlapci 8. třída	
		Vztah s matkou AP	Vztah s otcem AP		Vztah s matkou AP	Vztah s otcem AP
Nikdy	35	1,8	1,8	61	1,7	1,9
Výjimečně při oslavách	107	1,4	2,1	101	1,5	1,7
1-2x za rok	15	1,5	2,4	34	1,6	2,1
3-6x za rok	37	2	2,3	34	1,5	1,6
1x za měsíc	24	1,8	2,1	27	1,6	1,7
1x za týden	12	2	1,9	19	2	1,4
Častěji než 1x za týden	3	2,7	3,3	4	2,5	2,8

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 14: Hodnocení vztahu k rodičům všech respondentů

	Median	AP
Vztah s matkou	1	1,5
Vztah s otcem	1	1,8

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Vztah s rodiči lze také posoudit podle důvěry dítěte v rodiče. Děti měly uvést osobu, kterou vyhledají v případě, že mají problém a chtějí se s ním svěřit. Dále pak, pokud vybrali více osob, měli očíslovat člověka, za kterým by šli jako prvním. Ve většině případů se takovou osobou stala matka.

Tabulka 15: Důvěra v rodině u žáků 6. třídy

	6. třída			
	Dívky		Chlapci	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Máma	113	41,7	115	36,7
Táta	14	5,2	46	14,7
Sourozenec	10	3,7	10	3,2
Prarodiče	4	1,5	7	2,2

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 16: Důvěra v rodině u žáků 8. třídy

	8. třída			
	Dívky		Chlapci	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Máma	77	33	77	27,5
Táta	16	6,9	44	15,7
Sourozenec	12	5,2	13	4,6
Prarodiče	5	2,1	11	3,9

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

H7: Děti, které ve svém okolí znají někoho, kdo se pravidelně opíjí alkoholem, mají častější osobní zkušenost s alkoholem.

Cílem této otázky bylo zjistit, zda znají děti ve svém okolí někoho, kdo se častěji než jednou týdně opíjí alkoholem.

U žáků 6. tříd 33,3% respondentů odpovědělo, že nikoho takového neznají. Tuto odpověď v 8. třídách označilo 23,5% žáků. Nárůst byl způsobený především v oblasti kamarádů, jak ze školy, tak i mimo školu a ze sousedství. Co se týká rodinných příslušníků, žáci 6. tříd mají zkušenost s tím, že někdo z rodiny pije v 95 případech a žáci 8. tříd v 72 případech.

Hypotéza se potvrdila. Z celkového zkoumaného souboru 623 (53,8%) dětí nikoho takového nezná. Tyto děti byly dále analyzovány. Bylo u nich zkoumáno, jak často mají právě ony zkušenosti s konzumací alkoholu. Hypotéza se potvrdila, neboť, žáci, kteří nikoho takového neznají, mají zkušenosti s pitím alkoholu menší. Pokud tyto žáky vztáhneme k celkovému souboru, jak zobrazuje tabulka 18, získáme následující výsledky – 193 žáků (17,6%) se napilo alkoholu výjimečně při rodinných oslavách, 35 žáků (3,2%) 1-2x za rok, 3-6x za rok 64 (5,8%) a 7 (0,6%) konzumovali častěji než 1x týdně. Tyto údaje dosahují nižších hodnot, než údaje u celkového zkoumaného souboru a jeho zkušeností, z čehož lze vyvodit, že přítomnost někoho v okolí dítěte, kdo alkohol konzumuje, lze spojit s větší osobní zkušeností žáka s alkoholem.

Tabulka 17: Děti, které ve svém okolí neznají nikoho, kdo častěji konzumuje alkohol a jejich zkušenosti s alkoholem

	Všichni žáci 6. a 8. tříd	
	AČ	RČ (%)
Nikdy	104	9,5
Výjimečně při oslavách	193	17,6
1-2x za rok	35	3,2
3-6x za rok	64	5,8
1x za měsíc	40	3,6
1x za týden	31	2,8
Častěji než 1x za týden	7	0,6
Σ	1097	100,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Tabulka 18: Z celkového souboru dětí a jejich zkušenosti s alkoholem

	Všichni žáci 6. a 8. tříd	
	AČ	RČ (%)
Nikdy	302	27,5
Výjimečně při oslavách	462	42,1
1-2x za rok	94	8,6
3-6x za rok	119	10,8
1x za měsíc	69	6,3
1x za týden	41	3,7
Častěji než 1x za týden	10	0,9
Σ	1097	100,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

5.7.3 Vyhodnocení dílčího cíle 3

DCII – výzkumným šetřením zjistit, jaký vliv má trávení volného času na konzumaci alkoholu u dětí.

H8: Děti, které jsou spokojeny s trávením volného času v Hradci Králové, mají menší zkušenosti s konzumací alkoholu.

Hypotéza 9 se nepotvrdila. Z výzkumného šetření vzešlo, že celkem čtyři pětiny (82,86%) respondentů si myslí, že je v Hradci Králové dostatek míst na trávení

volného času (odpovědi „ano, je jich tu dost“ či „ano, ale není jich moc“). Zbylých 95 (8,66%) žáků si myslí, že zde taková místa nejsou, nebo spíše nejsou. Z těchto respondentů celkem 22 (23,2%) nepilo alkohol nikdy, 40 žáků (42,1%) výjimečně při rodinných oslavách, 9 žáků (9,5%) 1-2x za rok, 13 žáků (13,7%) 3-6x za rok, 7 (7,4%) 1x za měsíc, 3 žáci (3,2%) jednou za týden a 1 respondent častěji než jednou týdně. Z těchto údajů nelze vyvodit souvislost mezi místy, které poskytuje město pro trávení volného času a osobní zkušeností dětí s alkoholem. Zjištěnou intenzitu zkušeností nelze vyhodnotit jako nadprůměrnou. Následující tabulka 19 srovnává tyto údaje s celkovou intenzitou zkušeností žáků s konzumací alkoholu. Celkem 302 (27,5%) respondentů nepilo alkohol nikdy, 462 (42,1%) se napilo výjimečně při oslavách, 94 (8,6%) ji užilo 1-2x za rok, 119 (10%) 3-6x za rok, 69 (6,3%) 1x za měsíc, 41 (3,7%) 1x týdně a 10 (1,1%) častěji než 1x týdně. Pokud porovnáme tyto údaje s předešlými odstavci, jsou srovnatelné. Z toho důvodu se hypotéza nepotvrdila. U žáků, kteří si nemyslí, že je v Hradci Králové dostatek míst pro trávení volného času, nebyla prokázána souvislost s větší kauzalitou výskytu rizikového chování.

Tabulka 19: Zkušenosti s konzumací alkoholu a postojem k trávení volného času v Hradci Králové

	Z celkového souboru		Názor: "Vůbec nejsou" nebo "Spíše nejsou"	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Nikdy	302	27,5	22	23,2
Výjimečně při oslavách	462	42,1	40	42,1
1-2x za rok	94	8,6	9	9,5
3-6x za rok	119	10,8	13	13,7
1x za měsíc	69	6,3	7	7,4
1x za týden	41	3,7	3	3,2
Častěji než 1x za týden	10	0,9	1	1,1
Σ	1097	100,0	95	100,0

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

5.7.4 Vyhodnocení dílčího cíle 4

DCII – výzkumným šetřením zjistit přítomnost rizikového chování – konzumace alkoholu na základních školách v Hradci Králové.

H9: Problém s alkoholem je na školách v Hradci Králové podle dětí nepatrný.

Hypotéza 9 se nepotvrdila, jelikož žáci problémy týkající se alkoholu pociťují. U otázky číslo 34, která se vztahuje k hypotéze 9 i 10, mohli respondenti zaškrtnout více možných odpovědí, tedy problémů, které vnímají na své škole. Z tohoto důvodu nelze vztahovat počty odpovědí k počtu respondentů. Bylo nutné vyhodnotit, kolik bylo celkem zaškrtnutých odpovědí. Celkem děti označily asi 2500 jevů na svých školách, což znamená, že tedy více jak polovina dětí označila více než jeden jev na své škole. Z tohoto celkového počtu se oblast týkající se konzumace alkoholu objevila 327krát (13,1%). Podrobné výsledky zobrazuje tabulka 20. Odpovědi na tuto otázku jsou velmi zajímavé, děti problémy a patologické jevy na školách vnímají intenzivně a dokonce z nich dokáží vyhodnotit velké nebezpečí. Respondenti měli v první řadě vybrat jevy, které vnímají jako problematické.

H10: Pokud problém konzumace alkoholu na školách je, děti ho nehodnotí jako problém.

Hypotéza 10 se potvrdila. V dalším kroku vyplňování otázky číslo 34 měli žáci očíslovat vybrané jevy od 1 do 10 podle toho, jak je pro sebe a školu vnímají nebezpečnými (1 nejméně ohrožující, 10 nejvíce ohrožující). Výsledky i s hodnotami zobrazuje tabulka 20. Konzumace alkoholu byla respondenty označena jako méně ohrožující, jelikož získala hodnoty 4,4 od žáků 6. tříd a 3,8 od žáků 8. tříd. Toto zjištění je zajímavé v tom, že ačkoliv žáci vnímají konzumaci alkoholu jako rizikový jev na svých školách, nevnímají už ho jako příliš ohrožující. I přesto nutné nepodceňovat prevenci na školách, aby byly žáci dostatečně informačně vybavení a dokázali čelit těmto rizikovým jevům. Zástupci škol však kromě kouření problém s jinými návykovými látkami neuvádějí, ať už ze strachu o dobré jméno školy nebo proto, že o výskytu tohoto rizikového chování u svých žáků jednoduše nevědí. Tento problém se však podle výsledků výzkumu na školách prokazatelně vyskytuje a je nutné se jím zabývat.

Tabulka 20: Vnímání konzumace alkoholu na základních školách

	6. třída AČ	Míra ohrožení AP	8. třída AČ	Míra ohrožení AP
Užívání alkoholu	147	4,4	180	3,8

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

5.8 Shrnutí výzkumného šetření

DCI - výzkumným šetřením zjistit, jaké jsou zkušenosti s alkoholickými nápoji.

Dílčím cílem jedna jsem se pokusila rozkrýt zkušenosti žáků základních škol v Hradci Králové s tímto rizikovým chováním. V dotazníku byly použity otázky, které byly zaměřené na to, zda děti mají osobní zkušenost s pitím alkoholu, na frekvenci jejich konzumace a na jejich postoj k alkoholu.

Shrnutí DCI:

Prvním dílčím cílem bylo zjištěno, že žáci 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové měli osobní zkušenost s konzumací alkoholu za rok 2012. Jednalo se téměř o tři čtvrtinu všech dotazovaných dětí, z toho 47,5% tvořili žáci 6. tříd a zbylých 52,5% žáci 8. tříd. Více zkušeností s pitím alkoholu prokazují chlapci, než dívky. V šestých ročnících převažuje zkušenost s konzumací alkoholu u chlapců, zatímco v 8. ročnících je vidět posun opačným směrem. Tento fakt by se dal přisoudit jisté míře genderové emancipace, která však zrovna v tomto případě nevyznívá příliš optimisticky, protože dívky mají obecně větší náchylnost k závislosti na alkoholu a hůře zvládají i negativní dopady konzumace alkoholu na jejich organismus. Dotazníkové šetření také potvrdilo skutečnost, že spousta dětí požije alkohol poprvé právě z rukou svých rodičů a jiných příbuzných. Sesbíraná data vypovídají o tom, že poměr dětí konzumujících pravidelně alkohol neustále vzrůstá a že dolní věková hranice jejich první zkušenosti s alkoholem se posouvá stále níž. Pravidelná konzumace alkoholu u dětí vede později trvalému zneužívání alkoholu v dospělosti a k větší prevalenci zneužívání dalších návykových látek. Bylo by tedy vhodné snížit jeho nabídku, zaměřit se na zamezování jeho snadné dostupnosti a zpřísnit i kontrolní mechanismy jeho zneužívání na celostátní úrovni. V případě, že znají žáci ve svém okolí někoho, kdo alkohol konzumuje, je velká pravděpodobnost, že i oni sami jej vyzkouší. Prevenci je nutné zacílit nejen primárně. Vliv okolí na děti je značný.

DCII – prostřednictvím výzkumných technik dotazování zjistit vliv rodiny na konzumaci alkoholu u dětí.

Jaký vliv v náchylnosti na rizikové chování u dětí má rodina, jsem zjišťovala pomocí otázek zaměřujících se na to, zda děti žijí či nežijí s oběma rodiči, jaké mají s rodiči vztahy a zda znají ve svém okolí někoho, kdo pravidelně konzumuje alkohol.

Shrnutí DCII:

Druhý dílčí cíl nepotvrdil hlavní vliv rodiny na zkušenosti žáků s konzumací alkoholu. Tuto skutečnost lze vysvětlit především klesajícím vlivem rodiny na děti v problematickém věku dospívání. Soudržnost a funkce rodiny je historicky oslabována. Toto bylo ověřeno hypotézami, které zkoumaly vztahy v rodině. Tyto vztahy v období adolescence prochází jakýmsi testováním ze strany dítěte. Je vyvíjena snaha osamostatnit se od rodičů směrem k vrstevnické skupině a utvářet si svůj vlastní názor. Prostřednictvím hypotézy bylo ověřeno i to, že přítomnost někoho v okolí dítěte, kdo alkohol konzumuje, může v budoucnosti vést k jeho menší rezistenci vůči alkoholu.

DCIII – výzkumným šetřením zjistit, jaký vliv má trávení volného času na konzumaci alkoholu u dětí.

Tento dílčí cíl byl spojen s otázkami, které se dotýkaly spokojenosti s trávením volného času v Hradci Králové.

Shrnutí DCIII:

Téměř čtyři pětiny respondentů si myslí, že v Hradci Králové je dostatek míst na trávení volného času. U dětí, které mají opačný názor však nebyla výzkumným šetřením prokázána souvislost s větší mírou rizikového chování.

Aktivita, které dítě provádí ve svém volném čase, jsou jakýmsi odrazem jeho výchovy a rodinného zázemí. Rodiče mohou do značné míry ovlivnit to, s kým se dítě setkává například nabízením vhodných zájmů, při nichž je pravděpodobné, že se dítě setká s kvalitními vrstevníky. Právě vlivem nevhodné vrstevnické skupiny se může

dítě snadněji dostat ke konzumaci alkoholu. Je důležité, aby měl rodič přehled, jak jeho dítě tráví volný čas. Městu Hradec Králové se daří ve městě vytvářet dostatek míst pro kvalitní trávení volného času. V případě sociálně vyloučených lokalit posiluje tato místa o nízkoprahová zařízení a asistenty prevence kriminality.

DCIV – bylo zjistiť přítomnost rizikového chování konzumace alkoholu na základních školách v Hradci Králové.

Dotazy k tomuto dílčímu cíli byly zaměřeny na to, zda děti vnímají konzumaci alkoholu jako problém a ohrožující jev.

Shrnutí DCIV:

Je prokazatelné, že tento problém se na základních školách v Hradci Králové vyskytuje a měla by mu být věnována patřičná pozornost. Z dotazníkového šetření vyplývá, že děti sice spatřují konzumaci alkoholu jako problém, ale současně ho nepovažují za příliš ohrožující. Právě s touto skutečností by se mělo začít něco dělat, aby si děti lépe uvědomovaly důsledky pití alkoholu a dokázaly se lépe připravit na situace, kdy jim bude nabízen, aby jej uměly odmítnout. Ze strany učitelů a ředitelů škol je důležité si tento problém přiznat a nebát se požádat o pomoc specializované organizace zabývající se péčí o ohrožené dítě. V Hradci Králové funguje ve spolupráci s odborem sociálně právní ochrany dětí školské poradenské pracoviště Mozaika, Dětské krizové centrum Nomia, z. ú. nebo preventivní programy Prostoru pro, o.p.s. s názvem Spirála.

Na základě vyhodnocených dílčích cílů lze konstatovat, že téměř tři čtvrtiny všech dotazovaných dětí v průběhu roku 2012 požily alkohol, to znamená, že tento rizikový sociální jev mezi žáky na základních školách v Hradci Králové existuje. Dotazníkovým šetřením bylo tedy prokázáno, že zhruba 42% respondentů požilo ve zkoumaném roce alkohol v přítomnosti svých rodinných příslušníků, a že počet dětí, které konzumují alkohol pravidelně, je poměrně vysoký, a to i u žáků 6. tříd, kde se jedná konkrétně o 114 dětí (19,5%) a u dětí z osmých tříd dokonce o 209 žáků (40,7%), což je nárůst mezi ročníky o 21,2%. Děti jsou velmi ovlivnitelné osobami, které se

vyskytují v jejich blízkosti, jejich rizikové návyky mohou negativně ovlivnit postoj dětí k alkoholu. Naopak vztahy v rodině, ať už pozitivně, či negativně vymezené, nemají vliv na intenzitu pití alkoholu u žáků 6. a 8. tříd, což je pravděpodobně způsobeno velkým vlivem vrstevnické skupiny v tomto období. Žáci 6. a 8. tříd jsou ze čtyř pětín spokojené s nabídkou volnočasových aktivit, které jim nabízí město Hradec Králové. U dětí, které si myslí opak nebyla prokázána větší míra rizikového chování v souvislosti s konzumací alkoholu.

Z výše zmíněného je prokazatelné, že se problém s pitím alkoholu mezi žáky 6. a 8. tříd v Hradci Králové vyskytuje. Tuto skutečnost navíc potvrzují i samotní žáci. I přesto si však většina z nich nepřipouští jeho nebezpečnost a rizikovost.

5.9 Diskuze a hodnocení zvolené výzkumné strategie

Dotazníkovým šetřením bylo prokázáno, že děti na základních školách v Hradci Králové o alkoholu vědí, většina z nich už jej dokonce i sama vyzkoušela a někteří ho bohužel konzumují také pravidelně. Dospívání u dětí je nejkritičtějším obdobím na rozvoj rizikového chování. Neustále se snižuje věková hranice toho, kdy se dítě s alkoholem poprvé setká. I přesto, že existuje celkem velké množství odborné publikační opory, které umožňují rozkrývat toto problémové pole, doposud v České republice neproběhlo mnoho průzkumů, které by se zaměřovaly na tuto věkovou kategorii. Výsledky výzkumu, který vznikl pro účely Týmu pro děti a mládež Magistrátu města Hradec Králové a později z něho bylo čerpáno i při vzniku koncepce prevence kriminality v Hradci Králové na období 2016-2019, nelze konkrétně srovnávat s žádným jiným výzkumem, protože v Hradci Králové v posledních 8 letech podobný neproběhl. Vzhledem k tomu, že se v rámci České republiky touto věkovou kategorií nezabývá tolik odborných studií, jsou některé teoretické podklady použity z výzkumu vztahujících se většinou k vyšší věkové kategorii. Z tohoto důvodu je tento teoretický základ použit pouze u těch hypotéz, u kterých se dá předpokládat jejich aplikace na nižší věkovou skupinu dětí.

Vzhledem k velikosti zkoumaného souboru, byla vybraná výzkumná strategie a technika zvolena vhodně. I přesto, že samotné vyhodnocování dotazníků bylo

obtížné, data z něho vzešlá považují za velmi cenná a přínosná. Při jeho vyhodnocování bylo zjištěno několik nedostatků, který celý proces vyhodnocování poněkud ztížily. Některé otázky v dotazníku byly pro respondenty náročné na vyhodnocení i případnou korelaci, především se jednalo o otázky týkající se trávení volného času. S největší pravděpodobností některé děti, vzhledem k náročnosti vyplňování těchto otázek, jim nevěnovaly dostatečnou pozornost a často odpovědi křížkovaly chybně. V průběhu samotného sběru dat směřovaly mnohé dotazy žáků právě k těmto otázkám a způsobu jejich vyplnění. Do kolonky „jiné“ byly často dopisovány odpovědi, které samotná otázka nabízela v paletě odpovědí. Z těchto důvodů nebyly nakonec tyto dotazníky zařazeny k jejich dalšímu zpracování. Ponaučením do dalšího výzkumného bádání je, snažit se připravovat takové otázky do dotazníku, které budou konstruovány jednodušeji a tím předejít jejich pozdějšímu chybnému porozumění a vyplnění. Jednou z hlavních nevýhod dotazníkového šetření je, že si tazatel nemůže ověřit, zda respondent zadání otázky správně porozuměl. Otázka zabývající se intenzitou zkušeností s konzumací alkoholu se vztahovala na zkušenosti za rok 2012, nezjišťovala tedy celoživotní zkušenosti dětí. Bylo by zajímavé se zaměřit na pití alkoholu ještě u mladších dětí a snažit se ověřit prevalenci užívání v pozdějším věku.

Jako autorka si uvědomuji poměrně velký časový odstup od samotné realizace výzkumu a zpracování samotné diplomové práce. Získaná data však i přesto byla již v minulosti použita při výstupech na různých konferencích a posloužila již zmiňovanému Týmu pro děti a mládež a značně přispěla při vzniku dokumentu prevence kriminality města Hradec Králové. Byla také velkým přínosem pro odbor sociálně-právní ochrany dětí, odkud vzešlo spousta podnětů a dotazů po samotné realizaci dotazníkového šetření. Vedoucí oddělení odboru sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) paní Mgr. Světluše Kotrčová, nás požádala o zpracování několika námětů, které následně přispěly například i při odhalování syndromu CAN v rodinách žáků. Jelikož otázka týkající se agresivního chování, vztahovaná na děti, které cítí ohrožení z vlastní rodiny a její následná korelace na konkrétní základní školu, odkud byla data sebrána, na ročník a na třídu, kde byla data sebrána, poté umožnila intervenci pracovníků OSPOD, kteří realizují preventivní programy ve školách zaměřené na například na boj s šikanou a problematikou domácího násilí. Pracovníky OSPOD dále

zajímala forma rodinného soužití dětí s přesahem na míru jejich zkušeností a názorů na sociálně patologické jevy, protože samotní sociální pracovníci občas žijí v předsudku, že více jsou ohroženy rizikovým způsobem chování dětí z neuspořádaných poměrů. Toto téma bylo zajímavé především pro kurátory pro mládež, kteří často hovoří, že pracují s dětmi z rodiny, kde je na výchovu např. matka sama. Co se týkalo otázek vztahů k alkoholu, vedoucí odboru OSPOD vnímá ve společnosti velkou toleranci k tomuto jevu. Zmínila se, že bude vhodné udělat určitou reflexi probíhajících aktivit souvisejících s tímto jevem na úrovni primární prevence – při tvorbě koncepce kriminality na období 2016-2019, preventivní přednášky, cílené aktivity, preventivní akce v součinnosti s Městskou policií a Policií ČR. S výsledky týkající se nelegálních drog, byli seznámeni pracovníci organizace Laxus, z.ú. - jedná se o organizaci, která poskytuje odborné služby zaměřené na závislostní a jiné rizikové chování. Dále byly s drogovou problematikou seznámeni také příslušníci státní policie s ohledem na velkou dostupnost marihuany. Otázka týkající se trávení volného času dětí v Hradci Králové poté posloužila jako určité vodítko při komunitním plánování sociálních služeb zaměřené na volný čas dětí a potřebu nízkoprahových zařízení pro děti s ohledem na to, zda děti vůbec cítí potřebu těchto zařízení. Otázky hodnotící vztahy v rodině posloužily sociálním pracovníkům při reflexi vztahů v rodinách s přesahem na důvěru v dospělé pečující osoby.

Vzhledem k výše zmíněnému se domnívám, že i přesto, že byla tato diplomová práce napsána až delší dobu po realizaci vlastního výzkumného šetření, sesbíraná data již v minulosti přinesla řadu dílčích výsledků a výstupů, které byly přínosné pro jejich další praktické využití přímo v klientské praxi sociálních pracovníků a taktéž se staly zajímavým tématem proběhnuvších konferencí, jak tuzemských, tak zahraničních. Navíc při porovnání dat sesbíraných v roce 2012 s novějšími studii, které se týkají problematiky konzumace alkoholu u dětí, jsou data téměř totožná, a ani časem nepozbývají svoji platnost.

Závěr

Diplomová práce se zabývala problematikou dětí ze základních škol v Hradci Králové ohrožených závislostí na alkoholu. Tématem pro práci se stal námět Specifického výzkumu Ústavu sociální práce, Univerzity Hradec Králové, jehož hlavním cílem bylo zjistit zkušenosti žáků 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové s vybranými rizikovými sociálně-patologickými jevy. Ve své práci jsem se konkrétně věnovala rizikovému chování dětí ohrožených závislostí na alkoholu. Hlavním cílem práce bylo rozkrýt rizikové chování žáků 6. a 8. tříd na základních školách v Hradci Králové v oblasti konzumace alkoholu a popsat praktické využití sebraných dat při tvorbě koncepce prevence kriminality města Hradec Králové na období 2016-2019.

Na základě realizovaného výzkumného šetření jsem došla ke zjištění, jež jsou odpovědí na hlavní cíl práce. Děti na základních školách v Hradci Králové jsou ohrožené závislostí na alkoholu, což deklaruji ve výzkumné části svojí práce. Tuto skutečnost dokládají především nasbíraná data, která vypovídají o tom, že více jak dvě třetiny všech respondentů mají osobní zkušenost s konzumací alkoholu. Přičemž polovině z nich je okolo jedenácti let a chodí do šestých ročníků základních škol. Nejčastější a nejfrekventovanějším prostředím pro první kontakt s pitím alkoholu dochází v rodinném prostředí.

Teoretická část práce poskytla teoretické pojetí této problematiky a vymezila základní pojmy, které byly následně využity pro výzkumné šetření. Výzkumné šetření a jeho organizaci popisuji a vyhodnocuji v samostatné kapitole, které následně doplňuji o diskuzi na toto téma, kde se snažím vyzdvihnout vliv rodiny, školy a Magistrátu města Hradec Králové, jakožto tvůrce preventivních programů.

Z teoretické části práce vyplývá, že období dospívání je charakteristické tendencí testovat hranice při cestě k poznání sebe sama. Na této cestě se však vyskytuje řada překážek a nástrah, kterými jsou děti v dnešní době obklopeny, a se kterými se musejí potýkat. Jednou z nich je i konzumace alkoholu. Toto období je nebezpečné pro rozvoj rizikového chování. Více než kdy jindy, je právě v této etapě života důležité společenské prostředí, které dítě obklopuje, tedy především rodina, školní prostředí a vrstevnická skupina. Dítě je do jisté doby, obrazně řečeno, nepopsaným listem papíru a je jenom na rodičích a ostatních lidech, kteří mají na dítě vliv, do jaké míry bude

čelit ohrožení závislosti na alkoholu. Rodič a jeho chování vůči dítěti je pro něho v jeho vývoji naprosto zásadní. Rodiče by měli dítěti dokázat nastavovat jasné hranice, měli by se v jeho přítomnosti chovat, tak aby mu nezavdali, byť sebemenší záminku k napodobování toho, co sami považují za rizikové, tím je i konzumace alkoholu. Dalším důležitým výchovným aspektem je také zájem rodičů o to, jak a především s kým tráví jejich dítě volný čas. Pokud rodič v tomto směru nemá přehled o tom, co jeho dítě dělá, nemá možnost objevit rizikové chování v jeho začátcích. Obsahem všech preventivních programů je zvýšit informovanost o škodlivosti návykových látek s cílem zamezit užití látky v nízkém věku. Děti jsou nejohroženější skupinou konzumentů alkoholu pro jeho devastující zdravotní účinky a mají také větší tendenci k tomu, aby se na něm staly brzy závislé.

Informace získané výzkumným šetřením měly a stále ještě mají přesah, jak jsem již konkrétně popsala v diskuzi o hodnocení zvolené výzkumné strategie, která se mimo jiné zabývá i praktickým využitím specifického výzkumu v praxi sociálních pracovníků na Magistrátu města Hradec Králové, a dále v podkapitole, ve které popisují, jak byla data využita při tvorbě koncepce prevence kriminality v Hradci Králové na strategické období 2016-2019.

Velký přínos této práce spatřuji především ve výborné spolupráci mnoha subjektů, které se buď přímo na výzkumu podílely, či následně těžily ze získaných poznatků ve své praxi. Těmito subjekty byly zejména Ústav sociální práce, Univerzity Hradec Králové, jakožto subjekt, který připravuje budoucí sociální pracovníky na výkon jejich povolání, a Magistrát města Hradec Králové, jakožto významný participant v rámci komunitního plánování sítě sociálních služeb a zadavatel a realizátor řady lokálních preventivních programů pro cílovou skupinu žáků základních škol v Hradci Králové. Tým pro děti a mládež, kterému byly získané poznatky také předány, bylo doporučeno se zabývat touto problematikou především v oblasti efektivní prevence a v oblasti spolupráce všech složek policie, tedy jak městské, tak i státní, při zamezování distribuce alkoholu a jeho nabízení osobám mladším 18 let věku. Důležitá v tomto směru je také spolupráce s řediteli základních škol v Hradci Králové, protože škola sehrává svoji důležitou roli právě v tom, že se jedná o bezpečné prostředí, kde se lze setkat se všemi dětmi pohromadě. Jejich podchycení ve vrstevnických skupinách v terénu, tedy v ulicích města je následně

velmi obtížné i pro sociální služby, které se na práci s touto cílovou skupinou zaměřují. Školní prostředí považují za nejvhodnější pro poskytování včasné intervence v případě výskytu jakékoliv formy rizikového chování, tedy i konzumace alkoholu. Výstupy z výzkumu byly předány všem ředitelům a výchovným poradcům základních škol v Hradci Králové.

Z výzkumného šetření vyplývá, že uplatnění v oblasti prevence rizikových jevů nabízí velký prostor pro sociální pracovníky a síť služeb ve městě Hradec Králové a to zejména v jejich aktivním zapojování při tvorbě preventivních programů, které mohou minimalizovat rizika spojená s konzumací alkoholu u dětí základních škol. Sociální pracovníci by měli reflektovat a na základě multidisciplinární spolupráce s dalšími subjekty dávat podněty pro cílené preventivní aktivity a další případnou práci s ohroženými dětmi. Dále se domnívám, že by do budoucna bylo vhodné uskutečnit identický výzkum u stejně starých dětí v Hradci Králové znovu, aby se daly výsledky porovnat po uplynutí určitého časového intervalu. Bylo by také zajímavé aplikovat tento výzkum i v jiných městech České republiky, což by mohlo přinést statisticky velmi cenná data pro srovnávací analýzu.

Výstupy tohoto výzkumu přinesly řadu zajímavých informací a poskytly mnoho zásadních dat. Věřím, že výzkum se stal přínosným a podnětným zdrojem v této problematice pro všechny zainteresované strany a především pro ty, kterých se to nejvíce týká, tedy pro děti samotné.

Použité zdroje

Monografie

1. CAPUZZI, D.; GROSS, R.: *Youth at Risk: Prevence Resource for Counselours, Teachers and Parents*. 5th ed. Alexandria: American Counseling Association, c 2008. 503 s. ISBN 978-1-55620-275-9.
2. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
3. ELLIOT, M. *Jak ochránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 173 s. ISBN 80-7178-034-0.
4. FAST FORWARD POSITIVE LIFESTYLES ORGANISATION. *Hammered: Young People and Alcohol*. 1st ed. Lyme Regis, Dorset: Russel House Pub., c 2005. 108 p. ISBN 1-903855-51-9.
5. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2. vyd., 2010, 207 s.. ISBN 80-859-3179-6.
6. HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001. 133 s. ISBN 80-247-0135-9.
7. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7179-912-2.
8. KASAL, J. Riziková mládež. In MATOUŠEK a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1 vyd., Praha: Portál, 2013. s. 347-349. ISBN 978-80-262-7.
9. MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
10. NEŠPOR, K. Lidé závislí na alkoholu. In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd., Praha: Portál, 2013. s. 380. ISBN 978-80262-0366-7.
11. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 14-26. ISBN 80-7178-831-7.

12. PECÁKOVÁ, I.; NOVÁK, I.; HERMAN, J. *Pořizování a vyhodnocování dat ve výzkumech veřejného mínění*. 3. vyd. Praha: Oeconomica, 2004. 146 s. ISBN 80-245-0753.
13. SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE. *Evropský akční plán o alkoholu*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2000. 30 s. ISBN 80-7071-151-5.
14. SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE. *Terminologický slovník z oblasti alkoholu a drog*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 2000. s. 29. ISBN 80-85121-085.
15. ÜHLINGER, C.; TSCHUI, M. *Když někdo blízký pije: rady pro rodiny osob závislých na alkoholu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 45. ISBN 978-80-7367-610-0.
16. ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018: schválená usnesením vlády č. 340 ze dne 10. května 2010*. 1. vyd. Editor Lucia Kiššová. Praha: Úřad vlády České republiky, 2011, 56 s. ISBN 978-80-7440-045-2.
17. ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice 2012*. Praha: Úřad Vlády, 2013. ISBN 978-80-7440-077-3.
18. ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice 2014*. Praha: Úřad Vlády, 2015. ISBN 978-80-7440-134-3
19. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd., rozš., a přeprac. Praha: Portál, 2004. s. 45-47, 552. ISBN 80-7178-802-3.
20. ŽIŽLAVSKÝ, M. *Metodologie pro sociální politiku a sociální práci*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 142 s. ISBN 80-210-3110-7.

Periodika

21. BLATNÝ, M.; POLIŠENSKÁ, V. A.; BALAŠTÍKOVÁ, V. Problematika rizikového chování: hlavní témata a implikace pro další výzkum. *Československá psychologie*, 2005, roč. 49, č. 6, s. 524-539. ISSN 0009-062X.
22. CSÉMY, L. V prevenci alkoholismu je nejdůležitější vzor rodičů. *Rodina a škola*, 2006, roč. 53, č. 1, s. 4-6. ISSN 0035-7766.

23. CSÉMY, L.; HAMANOVÁ, J. Užívání alkoholu českými adolescenty. *Česko-slovenská pediatrie*, 2009, roč. 64, č. 10, s. 454-460. ISSN 0069-2328.
24. Česká protidrogová politika a její koordinace. *Zaostřeno na drogy*. 2009, roč. 7, č. 2. ISSN 1214-1089.
25. ELISCHER, D. Několik úvah nad kohabitací. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 7, s. 258-268. ISSN 1214-7964.
26. FIALOVÁ, L. Trendy ve sňatkovém chování obyvatelstva české republiky ve 20. století. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 2, s. 97-108. ISSN 0011-8265.
27. HLADÍK, M. Alkohol - problém u dětí a mladistvých. *Pediatria pre prax*, 2009, roč. 10, č. 2, s. 91-93. ISSN 1336-8168.
28. HLADÍK, M. Intoxikace alkoholem u dětí a mladistvých v Ostravě. *Česko-slovenská pediatrie*, 2005, roč. 60, č. 12, s. 663-671. ISSN 0069-2328.
29. HLADÍK, M. Intoxikace alkoholem u dětí a mladistvých v Ostravě. *Česko-slovenská pediatrie*, 2005, roč. 60, č. 12, s. 663-671. ISSN 0069-2328.
30. JESSOR, R. Risk Behavior in Adolescence. *The Journal of Adolescent Health*. 1991, Vol. 12(8), pp. 597-605. ISSN 1054139X.
31. Mládež a drogy - celostátní dotazníková studie. *Učitelské noviny*, 1998, roč. 101, č. 12, s. 17-18. ISSN 0139-5718.
32. NEŠPOR, K. Alkohol u dětí dospívajících. Rubrika: Události a informace. *Psychologie dnes*, 2006, roč. 12, č. 1, s. 6-7. ISSN 1212-9607.
33. NEŠPOR, K.: Alkohol a jiné návykové látky u dětí. Prevence v rodině. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2004. roč. 100, č. 5, s. 301-304. ISSN 1212-0383.
34. NEŠPOR, K.; CSÉMY, L.; ZIMA, T.: Alkohol a mozek dospívajících. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2004, roč. 100, č. 5, s. 300.
35. NOVOTNÝ, S. J.; OKRAJEK, P. Prevalence návykového chování u dětí v 11 a 15 letech v rámci studie ELSPAC. P. *Psychologie a její kontexty*, 2012. roč. 3, č. 1, s. 27-35. ISSN 1803-9278.
36. SAJKOVÁ, M.: Vplyv alkoholu na súčasnu mládež – 2.část. *Vychovávateľ*, 2010, roč. 59, č. 2, s. 2-7. ISSN 0139-6919.
37. SAJKOVÁ, M.; SEJČOVÁ L. Vplyv alkoholu na súčasnu mládež. *Vychovávateľ*, 2010, roč. 59, č. 1, s. 2-5. ISSN 0139-6919.

38. ZELINKOVÁ, M. Konzumácia alkoholu a tabáku u žiakov základných škôl. *Vychovávateľ*, 2012/2013, roč. 61, č. 3-4, s. 43-47. ISSN 0139-6919.

Internetové zdroje

39. A World Health Organisation Collaborative Cross-National Study 2004. In: *Health Behaviour in School-aged Children*. [online]. 2016 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: <http://www.hbsc.org/publications/international/>.
40. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. In: *Klinika adiktologie*. [online]. 2016 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: <http://adiktologie.cz/cz/articles/detail/171/405/Narodni-monitorovaci-stredisko-pro-drogy-a-drogove-zavislosti>.
41. Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky. In: *Vláda České republiky*. [online]. 2016 [cit.2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/protidrogova-politika-72746/>.
42. Reitox. In: *European Monitoring Centre for Drugs and Addiction*. [online]. 2016 [cit.2016-04-20]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/about/partners/reitox-network>.
43. Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence. In: *Agentura pro sociální zneužívání*. [online]. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>.
44. Typy výzkumů. *Výzkumy. knihovna. cz*. [online]. 2016 [cit.2016-05-26]. Dostupné z: <http://vyzkumy.knihovna.cz/ucebnice/typy-vyzkumu>
45. Závislost na alkoholu se nevyhýbá ani dětem a dospívajícím. In: *Spektrum zdraví*. [online]. 2011 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.spektrumzdravi.cz/zavislost-na-alkoholu-se-nevyhyba-ani-detem-a-dospivajicim>.

Jiné dokumenty:

47. Koncepce prevence kriminality v Hradci Králové na období 2016-2019, schválené usnesením Zastupitelstva města Hradec Králové č. 828/2015.
48. Specifický výzkum. Ústavu sociální práce 2012 č. 4/2012 pod názvem Zkušenosti žáků 6. a 8. tříd v Hradci Králové s vybranými rizikovými jevy.

Informace získané osobním kontaktem

49. KOTALA, J., vedoucí oddělení koncepcí a sociální péče, Magistrátu města Hradec Králové. Rozhovor o strategickém plánu prevence kriminality v Hradci Králové. Hradec Králové, 19. 11. 2015.
50. KOTRČOVÁ, S., vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí, Magistrátu města Hradec Králové. Rozhovor o přesahu výzkumného šetření pro praxi sociálních pracovníků na OSPOD. Hradec Králové. 9. 10. 2012.
51. ŽALUD, M., kurátor pro mládež na OSPOD a vedoucí Týmu pro děti a mládež, Magistrát města Hradec Králové. Rozhovor o výstupech vzešlých z dotazníkového šetření. Hradec Králové. 8. 12. 2015

Seznam tabulek

Tabulka 1: Zobrazení operacionalizace

Tabulka 2: Zkoumaný soubor – 6. a 8. třídy ZŠ HK

Tabulka 3: Rozdělení respondentů dle ročníku a pohlaví

Tabulka 4: Intenzita zkušeností s konzumací alkoholu

Tabulka 5: Zkušenost s pitím alkoholu s ohledem na pohlaví žáků

Tabulka 6: Názory respondentů na člověka, který nadměrně pije alkohol

Tabulka 7: Respondenti, kteří mají pozitivní vztah ke konzumentům alkoholu a jejich zkušenosti s alkoholem

Tabulka 8: Zkušenosti dívek z 6. tříd s konzumací alkoholu s ohledem na to, zda žijí s oběma rodiči

Tabulka 9: Zkušenosti chlapců z 6. tříd s konzumací alkoholu s ohledem na to, zda žijí s oběma rodiči

Tabulka 10: Zkušenosti dívek z 8. tříd s konzumací alkoholu s ohledem na to, zda žijí s oběma rodiči

Tabulka 11: Zkušenosti dívek z 8. tříd s konzumací alkoholu s ohledem na to, zda žijí s oběma rodiči

Tabulka 12: Zkušenosti žáků 6. třídy s pitím alkoholu s ohledem na jejich vztah k rodičům

Tabulka 13: Zkušenosti žáků 8. třídy s pitím alkoholu s ohledem na jejich vztah k rodičům

Tabulka 14: Hodnocení vztahu k rodičům všech respondentů

Tabulka 15: Důvěra v rodině u žáků 6. třídy

Tabulka 16: Důvěra v rodině u žáků 8. třídy

Tabulka 17: Děti, které ve svém okolí neznají nikoho, kdo častěji konzumuje alkohol a jejich zkušenosti s alkoholem

Tabulka 18: Z celkového souboru dětí a jejich zkušenosti s alkoholem

Tabulka 19: Zkušenosti s konzumací alkoholu a postojem k trávení volného času v Hradci Králové

Tabulka 20: Vnímání konzumace alkoholu na základních školách

Seznam příloh

Příloha A: Grafy k vybraným otázkám dotazníku

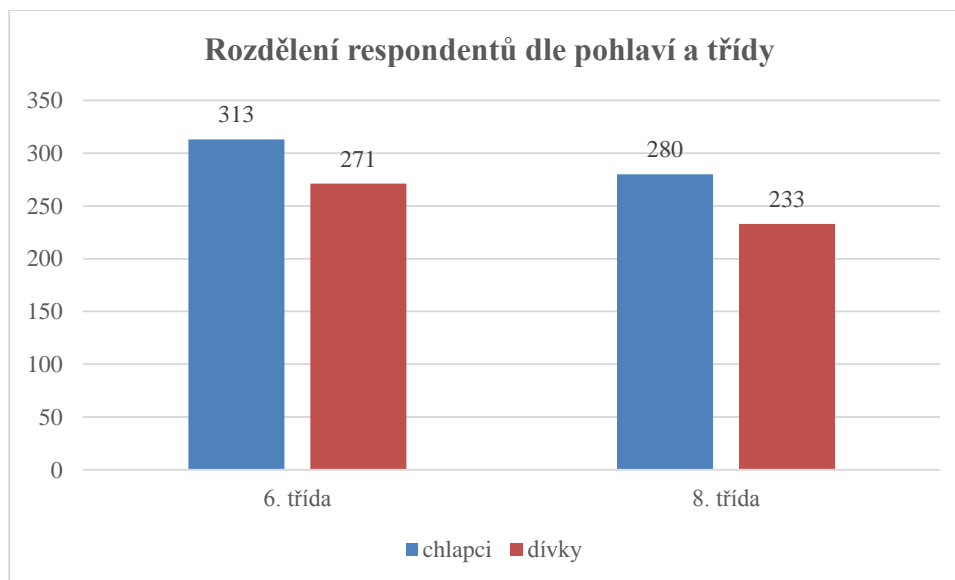
Příloha B: Vzor dotazníku

Příloha C: Vyplněný dotazníky žáka 6. třídy

Příloha D: Vyplněný dotazníky žáka 8. třídy

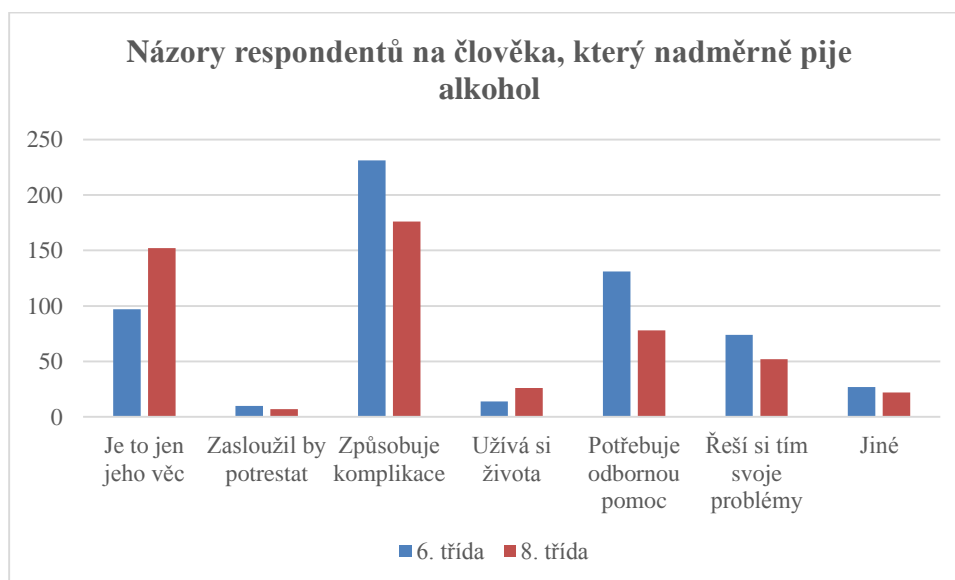
Příloha A: Grafy k vybraným otázkám dotazníku

Graf 1: Otázka č. 1 a 2: Rozdělení respondentů dle pohlaví a třídy (AČ)

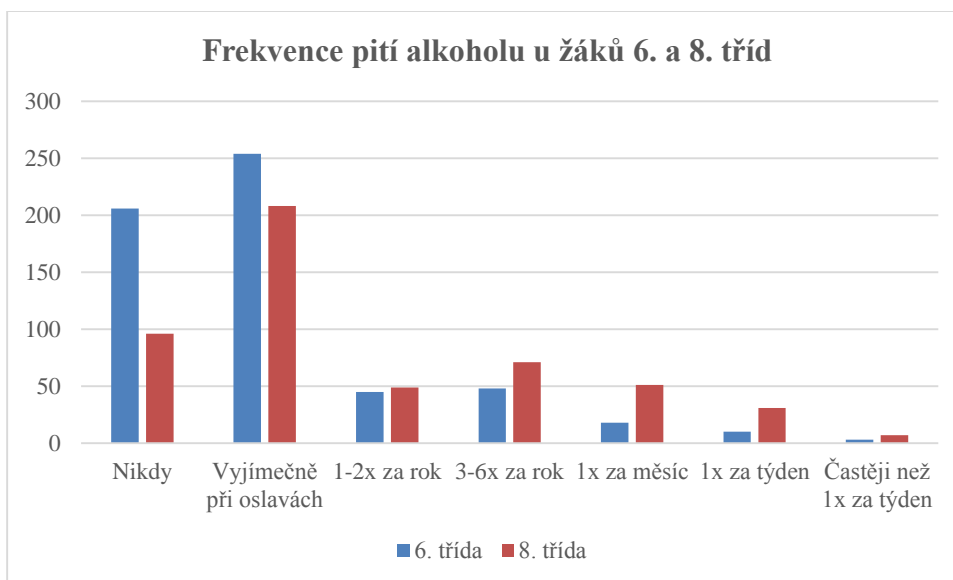
Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Graf 2: Otázka č. 11: Názory respondentů na člověka, který pije nadměrně alkohol

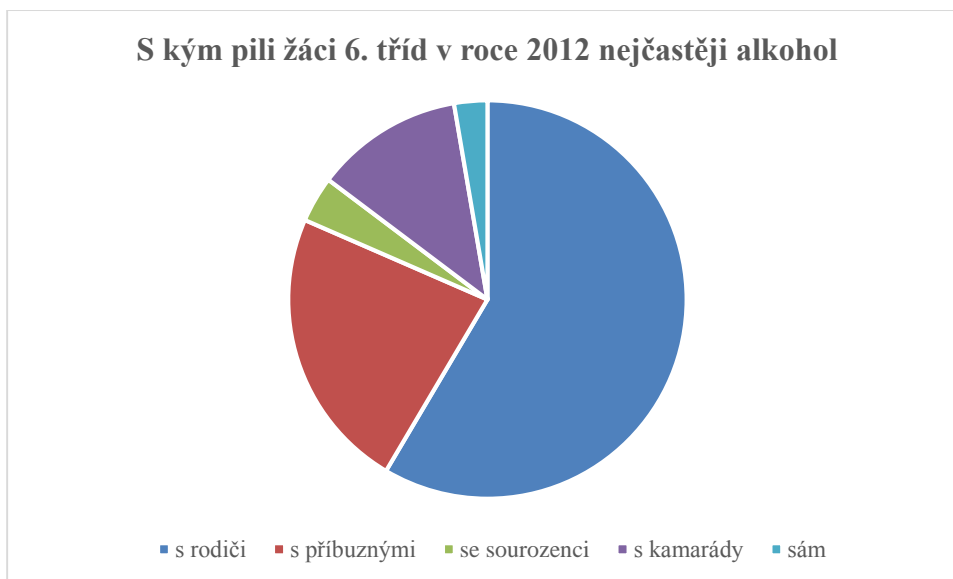
Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Graf 3: Otázka č. 13: Frekvence pití alkoholu u žáků 6. a 8. tříd

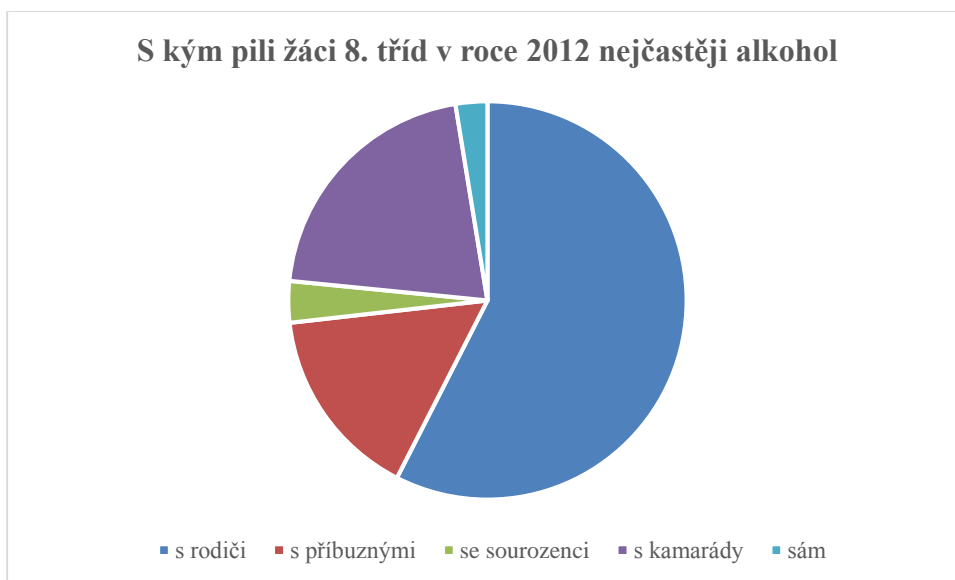
Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Graf 4: Otázka č. 14: S kým pili žáci 6. tříd v roce 2012 nejčastěji alkohol

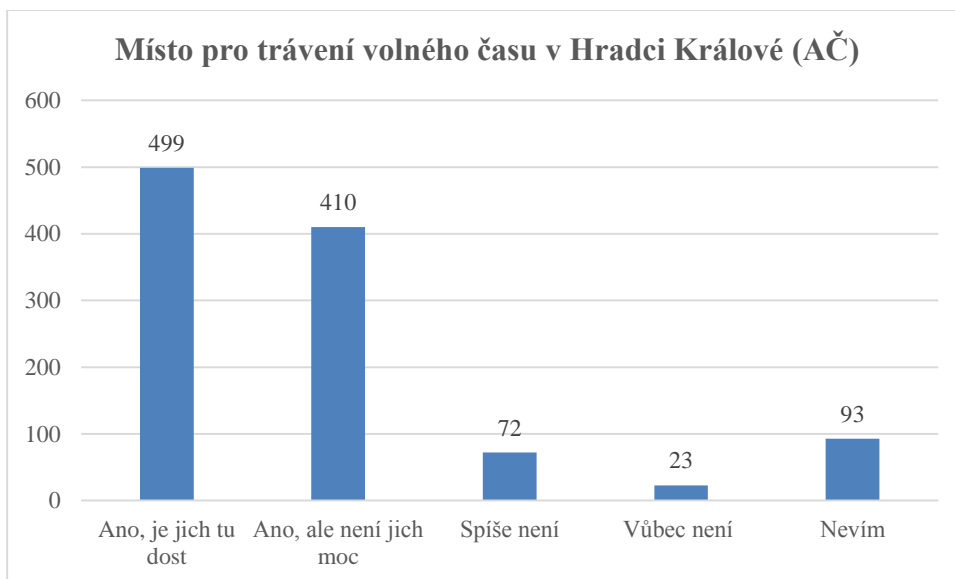
Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Graf 5: Otázka č. 14: S kým pili žáci 8. tříd v roce 2012 nejčastěji alkohol

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Graf č. 6: Otázka č. 36: Místo pro trávení volného času v Hradci Králové

Pramen: Vlastní výzkumné šetření

Příloha B: Vzor dotazníku

DOTAZNÍK

Zkušenosti žáků 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové s vybranými rizikovými jevy

Ahoj,

jsme studentky magisterského oboru Sociální práce na Univerzitě Hradec Králové a obracíme se na vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku.

Proč vznikl tento dotazník? Město Hradec Králové se snaží starat o své občany, jak jen to jde a momentálně by rádo otestovalo, zda je nutné zabývat se otázkami volného času, popřípadě drogami, alkoholem či automaty apod. právě v tomto městě u mladých lidí, jako jste vy.

Přistupujte prosím k vyplnění svědomitě, ať mohou výsledky sloužit dobré věci.

S výsledky výzkumu vás seznámí váš výchovný poradce.

Moc děkujeme za vyplnění a přejeme hezký den!

Eva, Lenka, Nina

1. Chodím na ZŠ:

.....

- a) do 6. třídy
- b) do 8. třídy

2. Jsem:

holka

kluk

(zakroužkuj)

3. Žiješ s oběma rodiči?

- a) ano
- b) ne, žiji jen s matkou
- c) ne, žiji jen matkou a nevlastním otcem
- d) ne, žiji jen s otcem
- e) ne, žiji jen s otcem a nevlastní matkou
- f) nežiji s rodiči (napiš s kým).....

4. Máš sourozence?

- a) ano (kolik).....
- b) ne

5. Jak trávíš svůj čas, když skončí škola, ve všední dny? Křížkem vyznač počet hodin, kolik odhadem vybranou činností strávíš. Označit můžeš více činností.

	Vůbec nikdy	Do 5 hod. týdně	5 - 10 hod. týdně	10 – 15 hod. týdně	15 – 20 hod. týdně	20 a více hod. týdně
Četba						
Organizovaný sport (např. sportovní klub)						
Neorganizovaný sport (např. fotbal s kamarády)						
Počítačové hry						
Komunikace na PC (Facebook, ICQ, atd.)						
Surfování na internetu						
Kroužky - organizovaná zájmová činnost						
Neorganizovaná zájmová činnost						
Sledování televize						
Domácí práce - pomoc v domácnosti						
Čas strávený s kamarády						
Příprava do školy						
Povídání s rodiči či sourozenci						

Nakupování						
Jiné, uveďte....						

6. Jak trávíš svůj čas o víkendu? Křížkem vyznač počet hodin, kolik odhadem vybranou činností strávíš. Označit můžeš více činností.

	Vůbec nikdy	Do 2 hod./ víkend	2-4 hod./ víkend	4-6 hod./ víkend	6-8 hod./ víkend	8 a více hod./víkend
Výlety s rodiči						
Chalupa či pobyt mimo domov s rodiči						
Sportovní aktivity s rodiči						
Sportovní aktivity s kamarády						
Organizovaný sport (závody, zápasy)						
Kino						
	Vůbec nikdy	Do 2 hod./ víkend	2-4 hod./ víkend	4-6 hod./ víkend	6-8 hod./ víkend	8 a více hod./víkend
Četba						
Počítačové hry						
Komunikace na PC (Facebook, ICQ, atd.)						
Surfování na internetu						
Sledování televize						
Domácí práce – pomoc v domácnosti						
Čas strávený s kamarády						
Příprava do školy						
Povídání a rodiči či sourozenci						
Nakupování						
Jiné, uveďte...						

7. Jak hodnotíš své vztahy s matkou? Použij škálu známkování jako ve škole, známku zakroužkuj:

1 2 3 4 5

8. Jak hodnotíš své vztahy s otcem? Použij škálu známkování jako ve škole:

1 2 3 4 5

9. Jak hodnotíš čas strávený s rodiči (myšleno, se kterými žiješ ve společné domácnosti)?

1 2 3 4 5

10. Chtěl/a bys trávit s rodiči více času?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) chtěl/a bych čas trávený s rodiči zlepšit, uveď jak:

.....

11. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně pije alkohol (opíjí se)? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal pít.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné.....

12. Znáš někoho ve svém okolí, kdo se častěji než jednou týdně opíjí alkoholem? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

13. Za tento školní rok Ty sám jsi pil alkohol:

- a) nikdy
- b) výjimečně při rodinných oslavách
- c) 1-2x za rok
- d) 3-6x za rok

- e) 1x za měsíc
- f) 1x týdně
- g) častěji než 1x týdně

14. Pokud jsi v tomto školním roce pil alkohol, bylo to:

- a) s rodiči
 - b) s příbuznými
 - c) se sourozenci
 - d) s kamarády
 - e) sám
 - f) s někým jiným, s kým:
-

15. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně hraje na výherních automatech? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal hrát.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné.....

16. Znáš někoho ve svém okolí, kdo častěji než jednou týdně nadměrně hraje na výherních automatech? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

17. Za tento školní rok Ty sám jsi hrál na výherních automatech o peníze:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

18. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně užívá nějaké drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné)?

Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal brát drogy.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné.....

19. Znáš někoho kdo častěji, než jednou měsíčně užívá nějaké drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné)? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

20. Pokud znáš někoho, kdo užívá častěji, než jednou měsíčně drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné), o jaké drogy se jedná?

- a) marihuana
- b) pervitin
- c) extase
- d) jiná
- e) nevím

21. Za tento školní rok Ty sám jsi užil nějakou drogu:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

22. O jakou drogu se jednalo?

- a) marihuana
- b) pervitin
- c) extase
- d) jiná
- e) nevím

23. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který je agresivní a ubližuje jiným? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je lepší si ho nevsímat.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Potřebuje odbornou pomoc, aby se přestal chovat agresivně.
- d) Je to člověk, který má vliv a moc, silný jedinec, ti mají na takové chování občas nárok.
- e) Je potřeba na jeho chování upozornit a pomoci slabším, kterým ubližuje.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.

24. Znáš někoho, kdo se častěji než jednou týdně chová nadměrně agresivně k druhým či druhé utiskuje nebo ponižuje? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

25. Za tento školní rok Ty sám jsi byl na druhé agresivní:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

26. Za tento školní rok byli druzí agresivní na Tebe, ve smyslu, že by Ti ubližovali, ponižovali Tě či zesměšňovali?

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

27. Cítíš se ve svém městě Hradci Králové bezpečně?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne

- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď:

.....

28. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

.....
.....
.....

29. Cítíš se bezpečně ve své škole?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď:

.....

30. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

.....
.....
.....

31. Cítíš se bezpečně ve své třídě?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď:

.....

32. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

.....
.....
.....

33. Pokud bys měl nějaké problémy, se kterými by sis nevěděl rady (např.

by Ti někdo ubližoval ve škole) komu by ses svěřil? Můžeš označit více možností, číslicí označ, komu by se svěřil jako 1., 2., atd., uveď maximálně 5 možností:

- a) tátovi
- b) mámě
- c) babičce nebo dědečkovi
- d) sourozenci
- e) kamarádovi ze třídy či ze školy
- f) kamarádovi mimo školu
- g) jiné dospělé osobě z příbuzenstva
- h) třídnímu učiteli
- i) výchovnému poradci ve škole
- j) jinému učiteli
- k) trenérovi
- l) vedoucímu kroužku
- m) duchovnímu
- n) dospělému ze sousedství
- o) zašel bych na nějakou instituci (sociální pracovnice na magistrátu, policie, atd.)
- p) někomu jinému
- q) nesvěřil bych se nikomu, uveď proč.....

34. Co vnímáš Ty jako největší problém na své škole? Zvol maximálně 5 možností a přiřď následujícím jevům číslo na škále 1 – 10, kdy 1 je neméně ohrožující a 10 nejvíce.

- a) užívání alkoholu
- b) kouření
- c) užívání marihuany
- d) ostatní nelegální drogy
- e) gamblerství
- f) nadměrní sledování televize a užívání počítače
- g) agresivita a ponižování mezi žáky
- h) ponižování a ubližování mezi žáky na počítači (např. na Facebooku)
- i) nevhodné chování (např. ponižování) ze strany učitelů
- j) agresivita vůči vyučujícím
- k) záškoláctví
- l) kriminalita:
 - krádeže
 - násilí
 - vandalství
 - sprejerství
- m) týrání a zneužívání dětí
- n) negativní působení sekt
- o) extremistické projevy
- p) rasismus

- q) extrémní rizikové sporty
 - r) rizikové chování v dopravě
 - s) rizikové sexuální chování
 - t) poruchy příjmu potravy
 - u) sebepoškozování
 - v) pocity osamělosti
 - w) jiné,
- uved'te:.....

35. Co bys udělal/a v Hradci Králové pro děti, pokud bys byl primátorem města?

.....

.....

.....

.....

.....

36. Pokud nemáš co dělat, je v Hradci Králové místo, kam můžeš zajít?

- a) Ano, je tady spousta míst, kde můžu trávit volný čas.
- b) Ano, ale není těch míst moc.
- c) Spíše ve městě nic takového není.
- d) Vůbec tady taková místa nejsou.
- e) Nevím.

Příloha C: Vyplněný dotazník žáka 6. třídy

DOTAZNÍK

Zkušenosti žáků 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové s vybranými rizikovými jevy

Ahoj,

jsme studentky magisterského oboru Sociální práce na Univerzitě Hradec Králové a obracíme se na vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku.

Proč vznikl tento dotazník? Město Hradec Králové se snaží starat o své občany, jak jen to jde a momentálně by rádo otestovalo, zda je nutné zabývat se otázkami volného času, popřípadě drogami, alkoholem či automaty apod. právě v tomto městě u mladých lidí, jako jste vy.

Přistupujte prosím k vyplnění svědomitě, ať mohou výsledky sloužit dobré věci. S výsledky výzkumu vás seznámí váš výchovný poradce.

Moc děkujeme za vyplnění a přejeeme hezký den!

Eva, Lenka, Nina

1. Chodím na ZŠ: 6. A. Josefa Gozdára.....

- a) do 6. třídy
- b) do 8. třídy

2. Jsem: holka kluk (zakroužkuj)

3. Žiješ s oběma rodiči?

- a) ano
- b) ne, žiji jen s matkou
- c) ne, žiji jen matkou a nevlastním otcem
- d) ne, žiji jen s otcem
- e) ne, žiji jen s otcem a nevlastní matkou
- f) nežiji s rodiči (napíš s kým).....

4. Máš sourozence?

- a) ano (kolik) záměrně (bratra)
- b) ne

5. Jak trávíš svůj čas, když skončí škola, ve všední dny? Křížkem vyznač počet hodin, kolik odhadem vybranou činností strávíš. Označit můžeš více činností.

	Vůbec nikdy	Do 5 hod. týdně	5 - 10 hod. týdně	10 - 15 hod. týdně	15 - 20 hod. týdně	20 a více hod. týdně
Četba		X				
Organizovaný sport (např. sportovní klub)					X	
Neorganizovaný sport (např. fotbal s kamarády)		X				
Počítačové hry		X				
Komunikace na PC (Facebook, ICQ, atd.)		XX				
Surfování na internetu		X				
Kroužky - organizovaná zájmová činnost			X			
Neorganizovaná zájmová činnost		X				
Sledování televize			X			
Domácí práce - pomoc v domácnosti				X		
Čas strávený s kamarády					X	
Příprava do školy	X	X				
Povídání s rodiči či sourozenci					X	
Nakupování		X				
Jiné, uveďte....						

6. Jak trávíš svůj čas o víkendu? Křížkem vyznač počet hodin, kolik odhadem vybranou činností strávíš. Označit můžeš více činností.

	Vůbec nikdy	Do 2 hod./ víkend	2-4 hod./ víkend	4-6 hod./ víkend	6-8 hod./ víkend	8 a více hod./víkend
Výlety s rodiči				X		
Chalupa či pobyt mimo domov s rodiči				X		
Sportovní aktivity s rodiči			X			
Sportovní aktivity s kamarády			X		X	
Organizovaný sport (závody, zápasy)						
Kino		XX				

	Vůbec nikdy	Do 2 hod./ víkend	2-4 hod./ víkend	4-6 hod./ víkend	6-8 hod./ víkend	8 a více hod./víkend
Četba	X					
Počítačové hry	X					
Komunikace na PC (Facebook, ICQ, atd.)	X					
Surfování na internetu	X					
Sledování televize		X				
Domácí práce – pomoc v domácnosti			X			
Čas strávený s kamarády		X				
Příprava do školy	X					
Povídání a rodiči či sourozenci						X
Nakupování		X				
Jiné, uveďte...						

7. Jak hodnotíš své vztahy s matkou? Použij škálu známkování jako ve škole, známku zakroužkuj: *Dobře*

① 2 3 4 5

8. Jak hodnotíš své vztahy s otcem? Použij škálu známkování jako ve škole:

① 2 3 4 5

9. Jak hodnotíš čas strávený s rodiči (myšleno se kterými žiješ ve společné domácnosti)?

① 2 3 4 5

10. Chtěl/a by trávit s rodiči více času? *Tak jak to je dobře, je to nejlepší.*

- a) ano
- b) ne
- ③ c) nevím
- d) chtěl/a bych čas trávený s rodiči zlepšit, uveď jak:

11. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně pije alkohol (opijí se)? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- ③ c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal pít.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné.....

12. Znáš někoho ve svém okolí, kdo se častěji než jednou týdně opije alkoholem?

Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

13. Za tento školní rok Ty sám jsi pil alkohol:

- a) nikdy
- b) výjimečně při rodinných oslavách
- c) 1-2x za rok
- d) 3-6x za rok
- e) 1x za měsíc
- f) 1x týdně
- g) častěji než 1x týdně

14. Pokud jsi v tomto školním roce pil alkohol, bylo to:

- a) s rodiči
- b) s příbuznými
- c) se sourozenci
- d) s kamarády
- e) sám
- f) s někým jiným, s kým:

15. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně hraje na výherních automatech? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal hrát.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné:

16. Znáš někoho ve svém okolí, kdo častěji než jednou týdně nadměrně hraje na výherních automatech? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství

- i) někoho jiného
- j) neznám

17. Za tento školní rok Ty sám jsi hrál na výherních automatech o peníze:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

18. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně užívá nějaké drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné)? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal brát drogy.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné.....

19. Znáš někoho kdo častěji, než jednou měsíčně užívá nějaké drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné)? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

20. Pokud znáš někoho, kdo užívá častěji, než jednou měsíčně drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné), o jaké drogy se jedná?

- a) marihuana
- b) pervitin
- c) extase
- d) jiná.....
- e) nevím

21. Za tento školní rok Ty sám jsi užil nějakou drogu:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

22. O jakou drogu se jednalo?

- a) marihuana
- b) pervitin
- c) extase
- d) jiná.....
- e) nevím

23. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který je agresivní a ubližuje jiným? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je lepší si ho nevsímat.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Potřebuje odbornou pomoc, aby se přestal chovat agresivně.
- d) Je to člověk, který má vliv a moc, silný jedinec, ti mají na takové chování občas nárok.
- e) Je potřeba na jeho chování upozornit a pomoci slabším, kterým ubližuje.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.

24. Znáš někoho, kdo se častěji než jednou týdně chová nadměrně agresivně k druhým či druhé utiskuje nebo ponižuje? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

25. Za tento školní rok Ty sám jsi byl na druhé agresivní:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

26. Za tento školní rok byli druzí agresivní na Tebe, ve smyslu, že by Ti ubližovali, ponižovali Tě či zesměšňovali?

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

27. Cítíš se ve svém městě Hradci Králové bezpečně?

- a) ano
- b) spíše ano

- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď:

28. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

.....
.....

29. Cítíš se bezpečně ve své škole?

- a) ano
- *b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď:

30. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

.....
.....

31. Cítíš se bezpečně ve své třídě?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď:

32. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

.....
.....

33. Pokud bys měl nějaké problémy, se kterými by sis nevěděl rady (např. by Ti někdo ubližoval ve škole) komu by ses svěřil? Můžeš označit více možností, číslicí označ, komu by se svěřil jako 1., 2., atd., uveď maximálně 5 možností:

- a) tátovi
- b) mamě
- c) babičce nebo dědečkovi
- d) sourozenci
- e) kamarádovi ze třídy či ze školy
- ✓ f) kamarádovi mimo školu
- g) jiné dospělé osobě z příbuzenstva
- h) třídnímu učiteli
- i) výchovnému poradci ve škole
- j) jinému učiteli
- k) trenérovi
- l) vedoucímu kroužku
- m) duchovnímu
- n) dospělému ze sousedství

- o) zašel bych na nějakou instituci (sociální pracovníce na magistrátu, policie, atd.)
- p) někomu jinému
- q) nesvěřil bych se nikomu, uveď proč.....

34. Co vnímáš Ty jako největší problém na své škole? Zvol maximálně 5 možností a přiřď následujícím jevům číslo na škále 1 – 10, kdy 1 je neméně ohrožující a 10 nejvíce.

- a) užívání alkoholu
- b) kouření
- c) užívání marihuany
- d) ostatní nelegální drogy
- e) gamblerství
- f) nadměrní sledování televize a užívání počítače
- g) agresivita a ponižování mezi žáky
- h) ponižování a ubližování mezi žáky na počítači (např. na Facebooku)
- i) nevhodné chování (např. ponižování) ze strany učitelů
- j) agresivita vůči vyučujícím
- k) záškoláctví
- l) kriminalita:
 - krádeže
 - násilí
 - vandalství
 - sprejerství
- m) týrání a zneužívání dětí
- n) negativní působení sekt
- o) extremistické projevy
- p) rasismus
- q) extrémní rizikové sporty
- r) rizikové chování v dopravě
- s) rizikové sexuální chování
- t) poruchy příjmu potravy
- u) sebepoškození
- v) pocity osamělosti
- w) jiné, uveďte:.....

35. Co bys udělal/a v Hradci Králové pro děti, pokud bys byl primátorem města?

Abi se škola chodila zdarma na volné místo
 na školní výstavě. Na město bych se šel podívat
 na školní výstavě. Na město bych se šel podívat
 na školní výstavě. Na město bych se šel podívat

36. Pokud nemáš co dělat, je v Hradci Králové místo, kam můžeš zajít?

- a) Ano, je tady spousta míst, kde můžu trávit volný čas.
- b) Ano, ale není těch míst moc.
- c) Spíše ve městě nic takového není.
- d) Vůbec tady taková místa nejsou.
- e) Nevím.

Příloha D: Vyplněný dotazník žáka 8. třídy

DOTAZNÍK

Zkušenosti žáků 6. a 8. tříd základních škol v Hradci Králové s vybranými rizikovými jevy

Ahoj,

jsme studentky magisterského oboru Sociální práce na Univerzitě Hradec Králové a obracíme se na vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku.

Proč vznikl tento dotazník? Město Hradec Králové se snaží starat o své občany, jak jen to jde a momentálně by rádo otestovalo, zda je nutné zabývat se otázkami volného času, popřípadě drogami, alkoholem či automaty apod. právě v tomto městě u mladých lidí, jako jste vy.

Přistupujte prosím k vyplnění svědomitě, ať mohou výsledky sloužit dobré věci. S výsledky výzkumu vás seznámí váš výchovný poradce.

Moc děkujeme za vyplnění a přejeeme hezký den!

Eva, Lenka, Nina

1. Chodím na ZŠ: Medvědy

- a) do 6. třídy
- b) do 8. třídy

2. Jsem: holka kluk (zakroužkuj)

3. Žiješ s oběma rodiči?

- a) ano
- b) ne, žiji jen s matkou
- c) ne, žiji jen matkou a nevlastním otcem
- d) ne, žiji jen s otcem
- e) ne, žiji jen s otcem a nevlastní matkou
- f) nežiji s rodiči (napiš s kým).....

4. Máš sourozence? 1

- a) ano (kolik).....
- b) ne

5. Jak trávíš svůj čas, když skončí škola, ve všední dny? Křížkem vyznač počet hodin, kolik odhadem vybranou činností strávíš. Označit můžeš více činností.

	Vůbec nikdy	Do 5 hod. týdně	5 - 10 hod. týdně	10 - 15 hod. týdně	15 - 20 hod. týdně	20 a více hod. týdně
Čtení		☒				
Organizovaný sport (např. sportovní klub)				☒		
Neorganizovaný sport (např. fotbal s kamarády)		☒				
Počítačové hry			☒			
Komunikace na PC (Facebook, ICQ, atd.)						☒
Surfování na internetu			☒			
Kroužky - organizovaná zájmová činnost				☒		
Neorganizovaná zájmová činnost			☒			
Sledování televize	☒					
Domácí práce - pomoc v domácnosti		☒				
Čas strávený s kamarády						☒
Příprava do školy		☒				
Povídání s rodiči či sourozenci		☒	☒			
Nakupování		☒				
Jiné, uveďte,....						

6. Jak trávíš svůj čas o víkendu? Křížkem vyznač počet hodin, kolik odhadem vybranou činností strávíš. Označit můžeš více činností.

	Vůbec nikdy	Do 2 hod./ víkend	2-4 hod./ víkend	4-6 hod./ víkend	6-8 hod./ víkend	8 a více hod./víkend
Výlety s rodiči	☒					
Chalupa či pobyt mimo domov s rodiči	☒					
Sportovní aktivity s rodiči	☒					
Sportovní aktivity s kamarády			☒			
Organizovaný sport (závody, zápasy)						☒
Kino		☒				

	Vůbec nikdy	Do 2 hod./ víkend	2-4 hod./ víkend	4-6 hod./ víkend	6-8 hod./ víkend	8 a více hod./víkend
Četba	☒					
Počítačové hry				☒		
Komunikace na PC (Facebook, ICQ, atd.)						☒
Surfování na internetu		☒				
Sledování televize		☒				
Domácí práce – pomoc v domácnosti		☒				
Čas strávený s kamarády						☒
Příprava do školy		☒				
Povídání a rodiči či sourozenci			☒			
Nakupování		☒				
Jiné, uveďte...						

7. Jak hodnotíš své vztahy s matkou? Použij škálu známkování jako ve škole, známku zakroužkuj:

1 2 3 4 5

8. Jak hodnotíš své vztahy s otcem? Použij škálu známkování jako ve škole:

1 2 3 4 5

9. Jak hodnotíš čas strávený s rodiči (myšleno se kterými žiješ ve společné domácnosti)?

1 2 3 4 5

10. Chtěl/a by trávit s rodiči více času?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) chtěl/a bych čas trávený s rodiči zlepšit, uveď jak:

11. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně pije alkohol (opíjí se)? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal pít.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné.....

12. Znáš někoho ve svém okolí, kdo se častěji než jednou týdně opije alkoholem?

Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

13. Za tento školní rok Ty sám jsi pil alkohol:

- a) nikdy
- b) výjimečně při rodinných oslavách
- c) 1-2x za rok
- d) 3-6x za rok
- e) 1x za měsíc
- f) 1x týdně
- g) častěji než 1x týdně

14. Pokud jsi v tomto školním roce pil alkohol, bylo to:

- a) s rodiči
- b) s příbuznými
- c) se sourozenci
- d) s kamarády
- e) sám
- f) s někým jiným, s kým:

15. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně hraje na výherních automatech? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal hrát.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné.....

16. Znáš někoho ve svém okolí, kdo častěji než jednou týdně nadměrně hraje na výherních automatech? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství

- i) někoho jiného
- j) neznám

17. Za tento školní rok Ty sám jsi hrál na výherních automatech o peníze:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

18. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který nadměrně užívá nějaké drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné)? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je to jen jeho věc.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Může způsobovat komplikace sobě i rodině.
- d) Potřebuje odbornou pomoc, aby přestal brát drogy.
- e) Je to člověk, který si užívá života.
- f) Řeší si tím svoje problémy a těžkosti.
- g) Jiné.....

19. Znáš někoho kdo častěji, než jednou měsíčně užívá nějaké drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné)? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

20. Pokud znáš někoho, kdo užívá častěji, než jednou měsíčně drogy (např. marihuana, pervitin nebo jiné), o jaké drogy se jedná?

- a) marihuana
- b) pervitin
- c) extase
- d) jiná.....
- e) nevím

21. Za tento školní rok Ty sám jsi užil nějakou drogu:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

22. O jakou drogu se jednalo?

- a) marihuana
- b) pervitin
- c) extase
- d) jiná.....
- e) nevím

23. S jakým názorem nejvíce souhlasíš, pokud se bude jednat o člověka, který je agresivní a ubližuje jiným? Zaškrtni pouze jednu možnost:

- a) Je lepší si ho nevímat.
- b) Zasloužil by potrestat.
- c) Potřebuje odbornou pomoc, aby se přestal chovat agresivně.
- d) Je to člověk, který má vliv a moc, silný jedinec, ti mají na takové chování občas nárok.
- e) Je potřeba na jeho chování upozornit a pomoci slabším, kterým ubližuje.
- f) Řeši si tím svoje problémy a těžkosti.

24. Znáš někoho, kdo se častěji než jednou týdně chová nadměrně agresivně k druhým či druhé utiskuje nebo ponižuje? Jedná se o:

- a) rodiče
- b) prarodiče
- c) sourozence
- d) jiného příbuzného (strýc, teta...)
- e) kamaráda ze školy
- f) kamaráda mimo školu (mladšího 18 let)
- g) dospělého ze sousedství
- h) dítě (do 18 let) ze sousedství
- i) někoho jiného
- j) neznám

25. Za tento školní rok Ty sám jsi byl na druhé agresivní:

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

26. Za tento školní rok byli druzi agresivní na Tebe, ve smyslu, že by Ti ubližovali, ponižovali Tě či zesměšňovali?

- a) nikdy
- b) 1-2x za rok
- c) 3-6x za rok
- d) 1x za měsíc
- e) 1x týdně
- f) častěji než 1x týdně

27. Cítíš se ve svém městě Hradci Králové bezpečně?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) ne

- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď: Problém vidím v

28. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

29. Cítíš se bezpečně ve své škole?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď:

30. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

31. Cítíš se bezpečně ve své třídě?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím
- f) jiná odpověď, uveď:

32. Pokud jsi v předcházející otázce odpověděl *spíše ne*, nebo *ne*, proč?

33. Pokud bys měl nějaké problémy, se kterými by sis nevěděl rady (např. by Ti někdo ubližoval ve škole) komu by ses svěřil? Můžeš označit více možností, číslicí označ, komu by se svěřil jako 1., 2., atd., uveď maximálně 5 možností:

- a) tátovi
- b) mámě
- c) babičce nebo dědečkovi
- d) sourozenci
- e) kamarádovi ze třídy či ze školy
- f) kamarádovi mimo školu
- g) jiné dospělé osobě z příbuzenstva
- h) třídnímu učiteli
- i) výchovnému poradci ve škole
- j) jinému učiteli
- k) trenérovi
- l) vedoucímu kroužku
- m) duchovnímu
- n) dospělému ze sousedství

- o) zašel bych na nějakou instituci (sociální pracovníce na magistrátu, policie, atd.)
- p) někomu jinému
- q) nesvětil bych se nikomu, uveď proč.....

34. Co vnímáš Ty jako největší problém na své škole? Zvol maximálně 5 možností a přiřď následujícím jevům číslo na škále 1 – 10, kdy 1 je neméně ohrožující a 10 nejvíce.

- a) užívání alkoholu 3
- b) kouření 1
- c) užívání marihuany
- d) ostatní nelegální drogy
- e) gamblerství
- f) nadměrní sledování televize a užívání počítače
- g) agresivita a ponižování mezi žáky
- h) ponižování a ubližování mezi žáky na počítači (např. na Facebooku)
- i) nevhodné chování (např. ponižování) ze strany učitelů
- j) agresivita vůči vyučujícím
- k) záškoláctví
- l) kriminalita:
 - krádeže
 - násilí
 - vandalství
 - sprejerství
- m) týrání a zneužívání dětí
- n) negativní působení sekt
- o) extremistické projevy
- p) rasismus
- q) extrémní rizikové sporty
- r) rizikové chování v dopravě
- s) rizikové sexuální chování
- t) poruchy příjmu potravy X
- u) sebepoškozování 4
- v) pocity osamělosti
- w) jiné, uveďte:.....

35. Co bys udělal/a v Hradci Králové pro děti, pokud bys byl primátorem města?

Nevím

.....

.....

.....

36. Pokud nemáš co dělat, je v Hradci Králové místo, kam můžeš zajít?

- a) Ano, je tady spousta míst, kde můžu trávit volný čas.
- b) Ano, ale není těch míst moc.
- c) Spíše ve městě nic takového není.
- d) Vůbec tady taková místa nejsou.
- e) Nevím.